

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HANDSKERUMSBØGERNE
DANMARKS HERLIGHEDER

GUDMUND BOESEN

Nordsjællands slotte

GJELLERUP

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Nordsjællands slotte

*Handskerumsbøgerne · Danmarks herligheder
omfatter:*

1. Ellen Andersen: Sydfyns herregårde
2. Bredo L. Grandjean: Københavnske palæer
3. Otto Norn: Bornholms byer og fæstningen
Christiansø
4. Hans H. Engqvist: Sønderjyske byer
5. Th. Ramskou: Himmerlands oldtidsminder
6. Gudmund Boesen: Nordsjællands slotte

Flere bind under forberedelse

Handskerumsbøgerne · Danmarks herligheder

Redigeret af: AAGE ROUSSELL

GUDMUND BOESEN

Nordsjællands slotte

GJELLERUP 1967

NORDSJÆLLANDS SLOTTE er sat med Linotype Aldus
og trykt i Th. Laursens Bogtrykkeri, Tønder.
Typografi og omslag: Finn Aa. Andersen.
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse
af denne bog eller dele af den er ikke tilladt
ifølge lov om ophavsret.
© Jul. Gjellerups Forlag a-s, København 1967.

Bogens fotografier skyldes:

S. Bengtsson, Elfelt, Det nationalhistoriske Museum
på Frederiksborg, Holt & Madsen, Hude, E. Jespersen,
Rudolph Jørgensen, Kunstindustrimuseet,
Københavns Foto-Service, Lennart Larsen, Julie Laurberg,
Lindegaard, Hugo Matthiessen, Nationalmuseet,
Chr. Neuhaus' Eftf., Pacht og Crone, Rathsack, Trydes Forlag,
Sven Türck, Kai Uldall.

Indhold

Forord	7
Kort over Nordsjællands slotte	8-9
Indledning	11
Frederiksborg	19
Fredensborg	32
Kronborg	45
Marienlyst	58
Eremitagen	61
Charlottenlund	64
Bernstorff	66
Sorgenfri	68
Frederiksdal	71
Jægerspris	76
Litteraturhenvisninger	87

Forord

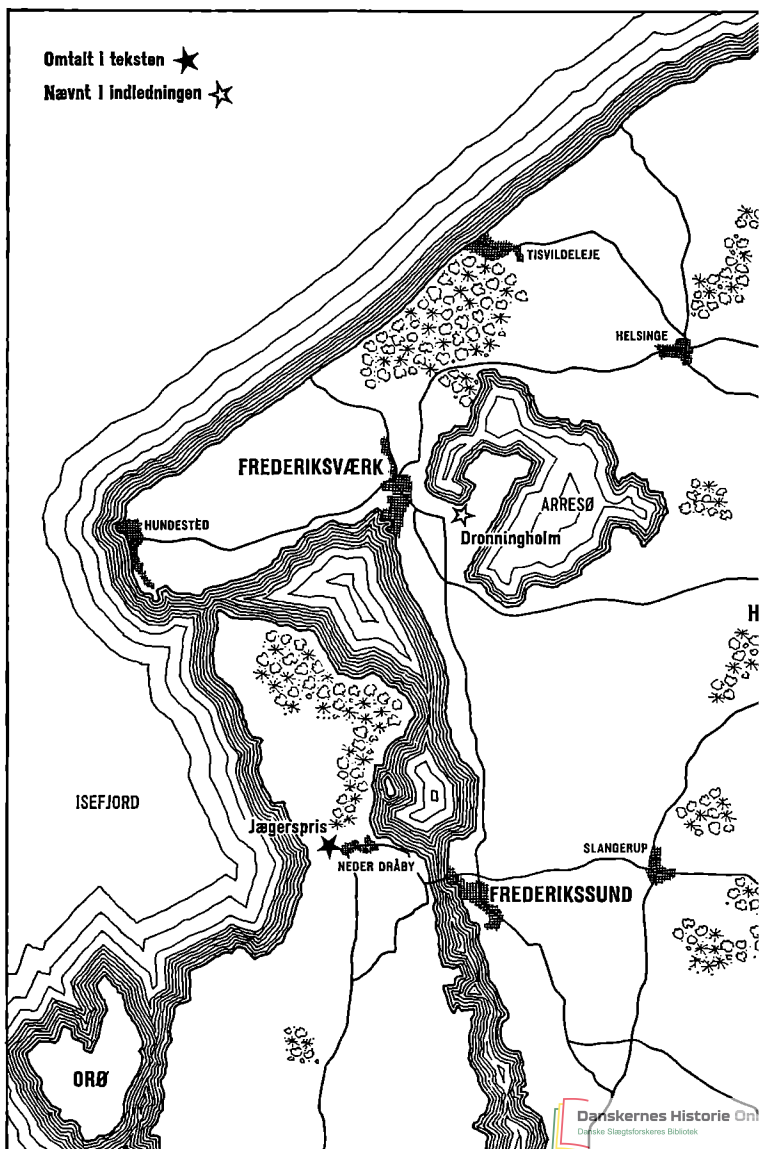
Vi ved det alle; digterne har lært os det, malerne har skildret det, og vort eget øje har vist os det: Danmark er et dejligt land! Og i en tid hvor statsmænd og nationaløkonomer i aviser og radio hver dag hamrer ind i vor bevidsthed, at Danmark er et fattigt land, mens hele verden nikker samtykkende, er det en befrielse at kaste de mørke briller, se sig om og råbe: nej, Danmark er et rigt land! Se vore landsbykirker mellem de runde bakker, se vore oldtidsminder i skov og på hede, se vore herregårde i de dejlige parker! Det er alt sammen vort, det er vor kulturarv, det er dansk nationalejendom, det er Danmarks herligheder!

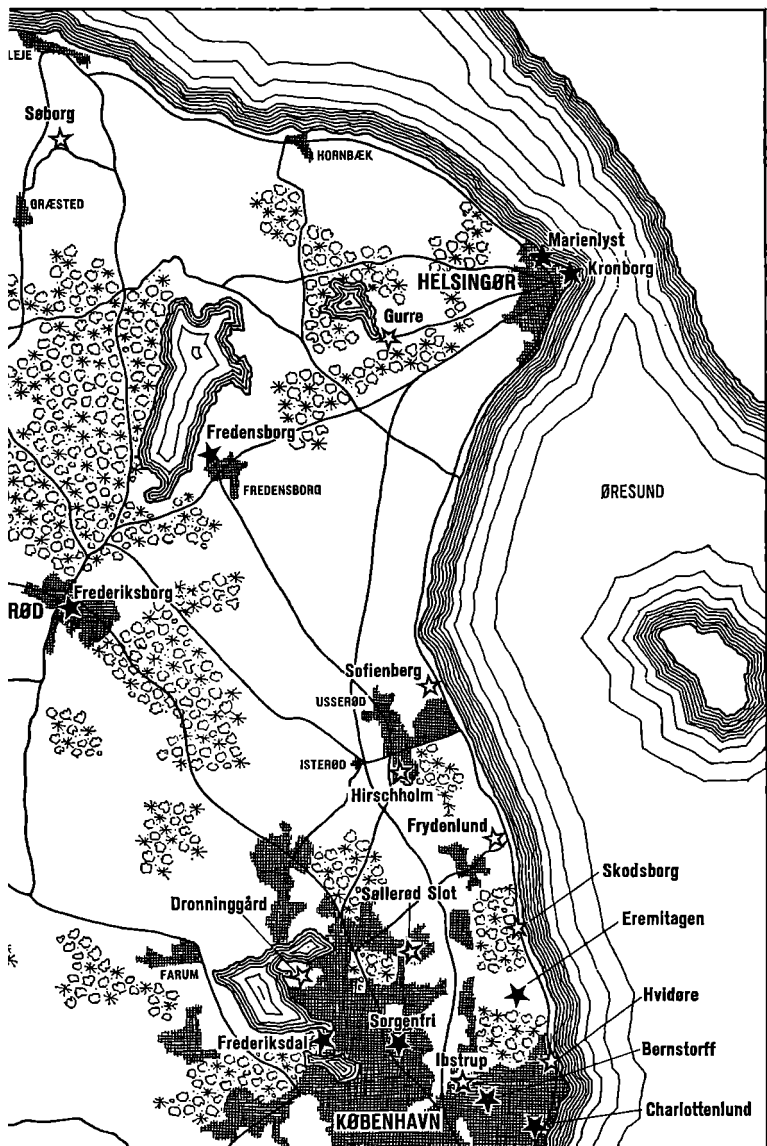
Sådan stod der i forordet til det første bind af den serie, Jul. Gjellerups forlag udsendte kort efter krigen. Man kan måske sige, at ordene genspejler jubelen efter befrielsen, men de har gyldighed den dag i dag. Nu har hver mand sin bil og bruger megen fritid til at se sig om. Han har krav på at få at vide, hvad det er, han ser.

Redaktionen har valgt i alt væsentligt at genanvende billederne fra den første udgave vel vidende, at vegetationen på og omkring herregårdene har ændret sig i løbet af de forgangne 20 år, at nogle kirker har fået nye vinduer osv. Men det er ikke noget, der ændrer karakteren af monumentet, og mange motiver, især i byerne, kan på grund af lygtestandere, færdselstavler og parke-rede biler ikke mere fotograferes så godt som tidligere. Seriens opgave er ikke at give et tidsbillede af 1960-erne, men at vise, hvad natur og kunst har givet os: Danmarks herligheder.

Aage Roussell

Kort over Nordsjællands slotte

Frederiksborg ca. 1600 (Kopi på Frederiksborg efter maleri på Gripsholm)

Indledning

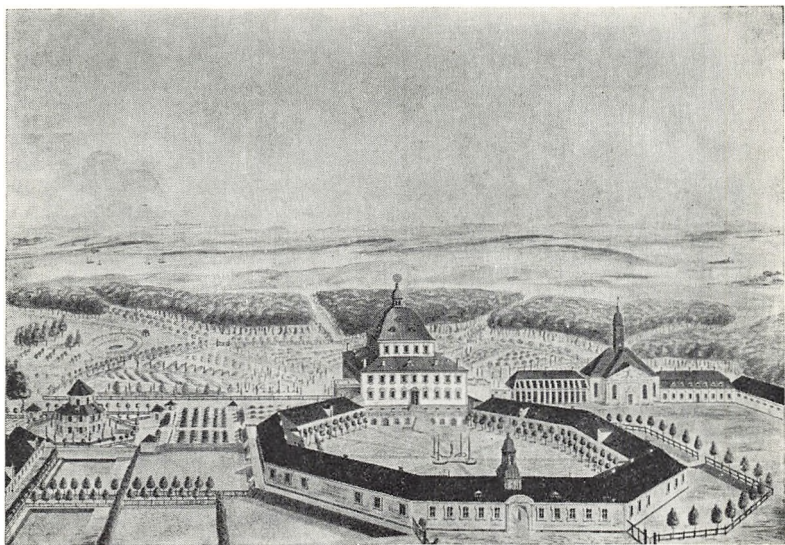
I ingen anden egn af Danmark ligger slottene så tæt som i Nordsjælland. I den smukke natur med de store skove så nær ved hovedstaden har de danske konger, deres slægtninge og rigets stormænd, siden hen også byens rigmænd dyrket landlivets ro og jagtens glæder. Her byggede de sig boliger, der hører til de ypperste værker i dansk arkitekturhistorie, og hvis navne for danske øren klinger af historie og kalder på folkets fantasi.

Allerede i middelalderen opførte tidens mægtige, kirken og kongen, borge her. Ved indsøerne ikke langt fra nordkysten lå i Valdemarstiden de stærke borge Dronningholm og Søborg og jagtborgen Gurre; mod øst vogtede Flynderborg ved Helsingør over indsejlingen til Øresund, medens længere mod syd Absalons borg i farvandet mellem Amager og Sjælland beskyttede sundets vigtigste ankerplads ved fiskerlejet Havn. Over grundmurene af Absalons borg rejser sig i vore dage det moderne Christiansborg, det sidste led i en ubrudt række af slotsbygninger på denne gamle borgplads. Borgene ved nordkysten er for længst sunket i grus; først i vor tid har udgravningen af deres ruiner givet nærmere oplysninger om deres bygningshistorie. Men i folkeoverleveringen har de levet, ompundet af sagn, ikke mindst om kong Valdemars vilde jagt omkring det Gurre, han foretrak for Guds Paradis. – Også Flynderborg er forsvundet, afløst i det 15. århundrede af det stærke slot »Krogen« få hundrede meter længere mod nord. Men som på Slotsolmen i København lever her den middelalderlige borg videre i nutiden. Krogens mure står i dag indkapslede i

renæssanceslottet Kronborg, engang Øresunds strenge vogter, nu det første strålende velkommen til fremmede, der nordfra sejler mod Danmarks hovedstad.

Kronborg er opført med det dobbelte formål både at være befæstet borg og kongebolig. Det bærer altså også på denne måde de middelalderlige traditioner videre samtidig med at det står som det stolteste minde om den nye periode i Nordsjællands slotsbyggeri, der begyndte ved midten af det 16. århundrede.

Allerede i middelalderen havde kongerne i Nordsjælland store godsbesiddelser, øget efterhånden, bl. a. ved dronnings Margretes erhvervelse af Hørsholm. Endnu større områder tilhørte dog kirken, især klostrene Esrom og Æbelholt. Ved reformationen inddroges dette gods under kronen. 1560 tilbyttede Frederik II sig hovedgårdene Hillerødsholm og Græse fra Herluf Trolle. Samme år havde han erhvervet Asserbo og Stenholt og inden årets udgang desuden fire andre hovedgårde og et par hundrede bøndergårde. Herved var den jagtglade konge blevet herre bl. a. over vældige sammenhængende skovstrækninger. Centrum i hele dette kongelige gods-kompleks var Hillerødsholm, som Frederik II omdøbte til Frederiksborg og udvidede ved opførelsen af nye bygninger til et anseligt jagtslot. Her fødtes hans ældste søn Christian IV, der senere lod en stor del af sin faders slot nedrive og skabte det nuværende Frederiksborg. Nærmere ved København lod han samtidig opføre et andet mindre jagtslot, Ibstrup, som af Christian V, der også var en ivrig jæger, omdøbtes til Jægersborg; det ombyggedes totalt i 1730'erne, men blev i 1761 nedbrudt på grund af brøstfældighed; et smukt staldanlæg, opført i 1730'erne af arkitekten L. de Thurah er dog blevet stå-

Fredensborg slot c. 1730 (Tegning i Nationalmuseet)

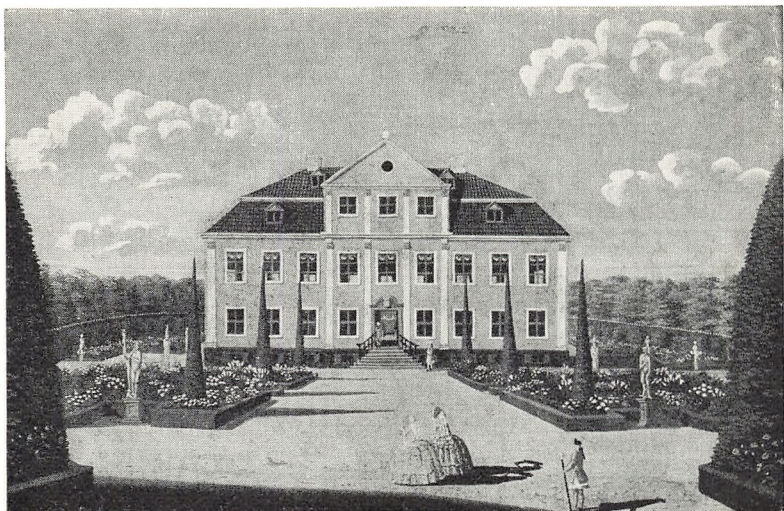
ende og benyttes nu som kaserne. Som jagtslot i Jægersborg dyrehave var Jægersborg vel blevet overflødiggjort ved opførelsen af Eremitagen 1734–36, også under ledelse af Thurah.

Længere ude i skovegnene nær ved Esrom sø lå fra Frederik II's tid en lille jagtgård, Østrup, der af Frederik IV c. 1720 erstattedes af et stort nyt slot, som fik navnet Fredensborg. Ikke langt derfra havde hans første dronning Louise som sin særlige ejendom fået overdraget den gamle hovedgård Hørsholm, der lå på en holm i en lille sø. Også hans efterfølger på tronen, Christian VI, overlod denne besiddelse til sin dronning, Sophie Magdalene, der lod de gamle bygninger på holmen nedrive og med Thurah som arkitekt opførte et pragt-

Hirschholm slot 1740 (Maleri af J. J. Bruun på Rosenborg)

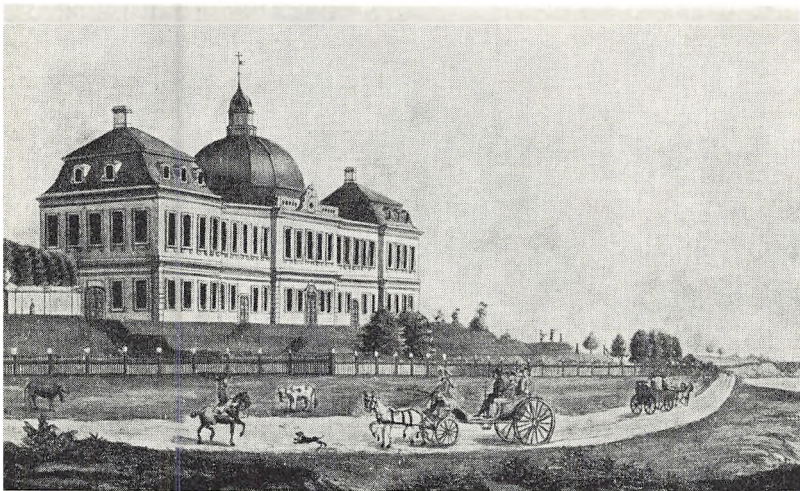
fuldt slot, der kaldtes med det tyskklingende navn Hirschholm. Det byggedes i flere etaper fra 1732 til 1744 og var en trefløjet toetages bygning med en lav indkørselsfløj på den fjerde side efter ældre franske forbilleder. Over indkørselen hævede sig et tårn med obeliskformet spir. Det indre var pragtfuldt udstyret, og slottet benyttedes som sommerresidens, så længe Sophie Magdalene levede; på det tilhørende gods gennemførtes i hendes senere år de første heldige forsøg med bondereformer. Ved hendes død 1770 tilfaldt Hirschholm atter kronen, og i et par år var det om sommeren rammen om det hektiske hoffliv, hvis midtpunkt ikke var den sindsyge konge, men dronning Caroline Mathilde og den mægtige kabinetsminister og livlæge Fr. Struensee. Efter

Charlottenlund 1741 (Maleri af J. J. Bruun på Rosenborg)

Struensees fald og dronningens forvisning ophørte Hirschholms glanstid. Slottet forfaldt, og 1810–12 blev det nedrevet. På dets plads står nu en kirke; kun nogle kavaller- og staldbygninger bevarer traditionen om det gamle slot.

Ved siden af jagtslottene og de store sommerresiden- ser præges slotsbyggeriet i Nordsjælland i de senere år- hundreder også af sansen for den landlige idyl, trangen til under jævnerne former at komme selve naturen nær- mere. Allerede i renæssancetiden byggedes i nærheden af de store slotte mindre lysthuse, hvortil kongerne kun- ne trække sig tilbage med en snævrere kreds; endnu står Badstuen ved Frederiksborg, medens Lundehave ved Kronborg er ombygget og udvidet til lystslottet Marien-

Sophienberg 1765 (Maleri på Rosenborg). I forgrunden strandvejen, til højre kysten mod nord

lyst. Efter midten af det 17. århundrede begyndte ret dyrkelsen af landlivet. Dronning Sophie Amalie byggede Dronninggård ved Furesøen som en stråtekt bondegård, og hendes gemal Frederik III anlagde derefter ikke langt derfra Frederiksdal. Nu tog indretningen af lyststeder i Nordsjælland fart. Blandt de større, der udviklede sig til små landslotte, var Ulrik Frederik Gyldenløves Gyldenlund (senere Charlottenlund) og greve Carl Ahlefeldts Sorgenfri fra omkring århundredskiftet; greve Frederik Danneskiold Samsøe opførte c. 1740 Søllerød slot (nu en helt moderne bygning) og greve J. H. E. Bernstorff i 1760'erne Bernstorff slot. I det 18. århundrede byggede desuden Frederik IV for sin dronning Anna Sophie Frydenlund syd for Vedbæk ved Øresunds-

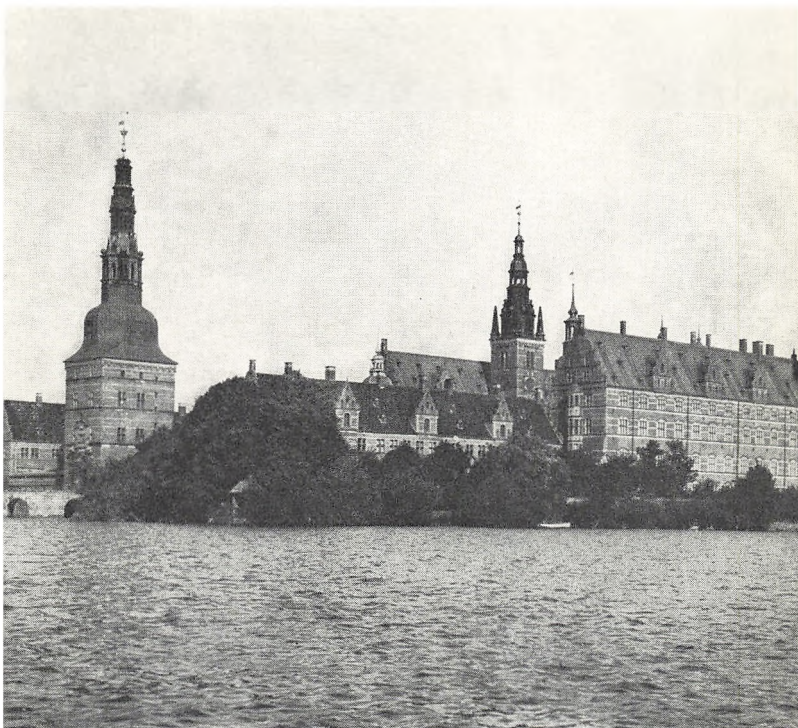
Dronninggaard (Næsseslottet) 1786 (Tegning af E. Pauelsen i Drevons beskrivelse)

kysten; det blev senere dronning Caroline Mathildes yndlingsopholdssted; oprindeligt var det en ottekantet lille pavillonbygning, men i 1790'erne ombyggedes denne helt og er nu på private hænder. 1744 lod dronning Sophie Magdalene arkitekten N. Eigtved opføre Sophienberg ved kysten 5 km længere mod nord, en toetages bygning med kuppel og med terrasser ned mod stranden; her boede fra 1772 arveprins Frederik om sommeren, men senere blev slottet delvis nedbrudt, så kun en del af det nederste stokværk nu står tilbage.

I slutningen af det 18. århundrede var det Københavns rige handelsmænd, der dominerede på lyststederne i Nordsjælland. En af dem, Fr. de Coninck, opførte på Dronninggård, som han erhvervede, en ny hoved-

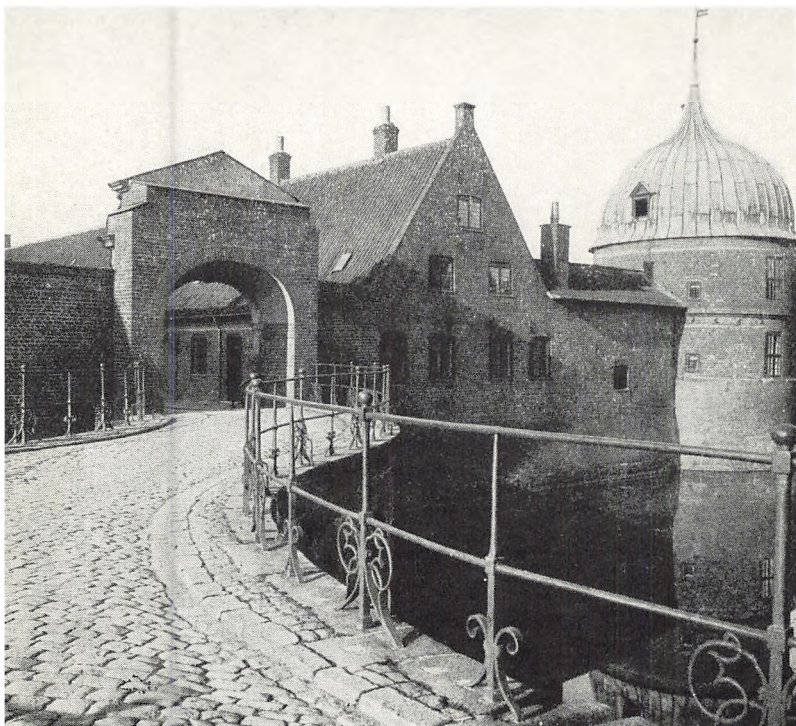
bygning (1782–83). Den byggedes på et næs i Furesøen og kaldes oftest Næsseslottet; i vore dage er det blevet rekreativshjem. De pragtfulde naturomgivelser udnyttedes til anlæg af en romantisk naturpark med grotter og eremithytter, en landlig majstang og talrige mindesmærker, et af de ypperste eksempler på tidens sværmeriske dyrkelse af følelsen og den idylliske natur.

De Coninck var blot den største af de borgerlige byggherrer; i det 19. århundrede blev Nordsjælland og ikke mindst Øresundskysten rammen om det hastigt voksende bourgeois landliggerliv; landstederne afløstes af villæerne. Samtidig med at hoflivet blev mere borgerligt, foretrak kongerne de små landslotte som sommerbolig frem for de gamle store sommerresidenser; Christian VIII boede helst på Sorgenfri ligesom senere Christian X, Christian IX på Bernstorff og Frederik VIII på Charlottenlund. Frederik VII yndede Skodsborg palæ, et landsted ved strandvejen som mange borgerlige; det indgår nu i Skodsborg sanatorium. Hvidøre ved Klampenborg, som de danske kongedøtre, dronning Alexandra af England og kejserinde Dagmar af Rusland indrettede som deres sommertilholdssted i hjemlandet, er kun en prægtigt beliggende rigmandsvilla (opført i 1871–72) og fortjener kun højst uegentligt navn af slot.

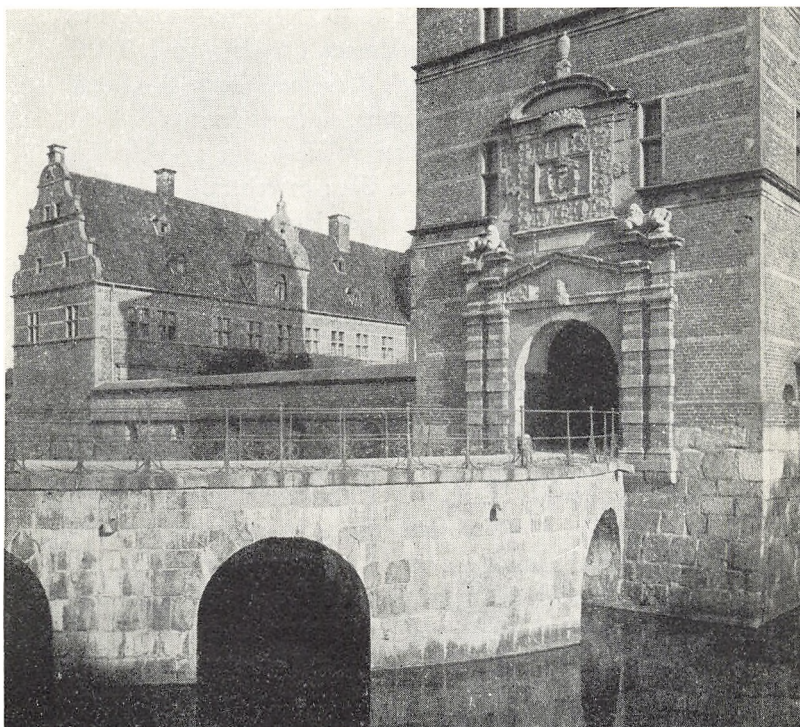
Frederiksborg

Frederiksborg slot er af alle danske kongeslotte uden for København det, der er rigest på historiske minder. Gennem århundrederne har det i lange tider været yndlingsresidens for adskillige danske konger, men også

Frederiksborg. S-broen og et af Frederik II's tårne (fra 1562)

været plyndret af fjender og hærget af ildebrande; det har været besunget i digtning og været et ofte benyttet motiv især for vor romantiske malerkunst. I nutiden er det blevet rammen om et rigt museum for Danmarks nationale historie, et valfartssted for tusinder af danske og fremmede, der her søger næring for deres interesse for dansk historie og viden om udviklingen på vigtige områder af dansk kultur.

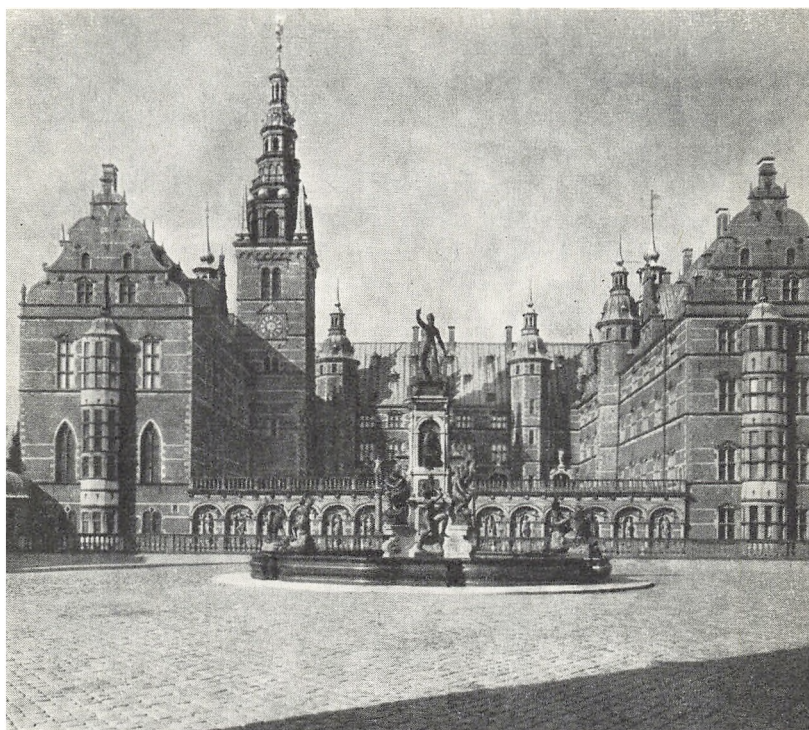

Frederiksborg. S-broen og fangetårnet, til venstre slotsherrens hus

Hvor Frederiksborg i dag spejler sine røde mure og talrige spir med guldkugler og forgyldte vejrhane i den blanke indsø ved den lille købstad Hillerød midt i Nordsjælland lå i middelalderen en adelig gård Hillerødsholm. Dens navn nævnes første gang i historiske kilder 1275. I det 16. årh. tilhørte den slægten Gøye, og den navnkundige Birgitte Gøye medbragte den som sit eje i ægteskabet med søhelten Herluf Trolle. Af dette

ægtepar fik kong Frederik II 1560 gården i bytte mod det tidligere kloster Skovkloster i Sydsjælland. I indledningen er allerede omtalt, hvorledes dette mageskifte indgik som et led i kongens store godserhvervelser i Nordsjælland, hvorved han samlede sig et vidtstrakt jagtområde af store skove. Som et centralt beliggende hovedsæde i dette valgte kongen Hillerødsholm, der derefter fik navnet Frederiksborg. Nogle år før byttehandelen havde Herluf Trolle ladet opføre en ny hovedbygning på den yderste af de tre holme i søen, hvorpå Frederiksborg endnu ligger. Den bestod af to parallelt liggende huse, sammenbyggede på langsiden, med to trappearne på den mod land vendende forside. Straks efter at kongen var blevet ejer, tog han fat på nye byggearbejder for at gøre stedet til et tilstrækkeligt stort kongeligt jagtslot. 1561 lod han opføre den toetages bygning, der endnu hæver sig over de tilstødende staldlænger til højre, når man fra byen træder ind i den mod slotsgården førende staldgade på den forreste holm; det følgende år byggede han på samme holm de to runde tårne, der endnu ses til begge sider for broen til den mellemste holm; omkring tårnene står med jernbogstaver Frederik II's valgsprog og årstallet 1562. På den mellemste holm rejstes en kirke (til venstre når man kommer ind i den nuværende forreste slotsgård), og hovedbygningen på den yderste holm forhøjedes. Således var der efterhånden opstået et helt anseligt slot (se billedet side 10), hvor hoffet ofte slog sig ned.

Frederik II lod opføre et par »lysthuse« i den nærmeste omegn, hvoraf endnu »Badstuen« er bevaret i parken lige nord for vejen, der fra Frederiksborg fører ud mod Fredensborg. Det lille lystslot er opført i to eta-

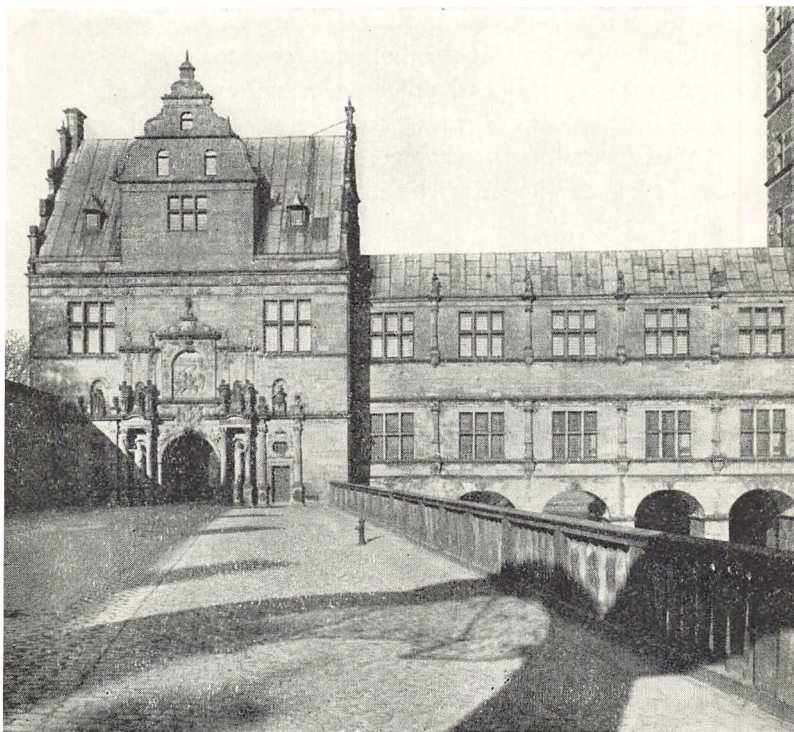

Frederiksborg. Hovedslottet set fra forreste slotsgård

ger med tre trappegavlprydede fremspring mod øst og et trappetårn med en prægtig dørportal på vestsiden. Det blev bygget 1580–81 og indeholdt en badstue, men var tillige et sted, hvortil kongen kunne trække sig tilbage for at dyrke en mere intim og uhemmet selskabelighed, end hofetiketten tillod på hovedslottet. 1584 skriver Frederik II i sine optegnelser for d. 29. september: »I dag var jeg med min Sofie og børnene her på Frederiks-

borg; samme dag havde jeg Per Munk og Hak, Eiler Grubbe, Henrik Brahe, Arild Urup og Pax til gæster i badstuehuset.« De høje herrer har kunnet drikke sig et godt bæger uden at forstyrre dronningen og børnene i deres søvn på slottet.

1577 fødtes på Frederiksborg Frederik II's ældste søn, den senere kong Christian IV. Den senere del af det 16. og de første årtier af det 17. århundrede var en økonomisk opgangstid for Danmark. Det gav sig bl. a. udtryk i et storslået byggeri, og Christian IV mindes blandt Danmarks konger som bygherren frem for alle. På sit fødested besluttede han, da han var blevet konge, at bygge et slot prægtigere end noget andet i Norden. 1602 begyndte han nedrivningen af Frederiksborgs hovedbygning, og i de følgende år rejste sig i stedet det pragtfulde hovedslot omtrent som det endnu ligger på den yderste af de tre holme. Det blev en trefløjet bygning med tårne og med en lav terrasse med port på den fjerde side ud imod den forreste slotsgård. Forbilleder for denne anlægsplan findes i tidens franske slotte. Foran »kongefløjen« opførtes et »marmorgalleri« med statuer af oldtidens guder. Hovedslottet byggedes af røde mursten med sandstensforsiringer om vinduer, på hjørner og på de høje svungne gavle; en »løngang« på buer over kanalen til audienshuset på en fjerde holm på nord-siden af de to yderste slotsholme byggedes derimod af sandsten ligesom selve audienshuset med den pragtfuldt smykkede portal, hvorigennem vejen nu fører ud gennem slottets park og skovene. Langs kanalen inden for audienshuset opstod en langstrakt lukket gård (nu ødelagt ved nedbrydningen af den afsluttende bygning for gårdens ende modsat audienshuset), hvor der holdtes

Frederiksborg. Løngangen og audienshuset set fra karruselgården

karruseller, festlige rytterlege med ringridning o. m. a. Fra den oprindelige ringrideport midt i denne karruselgård er endnu det smukt hamrede jerngitter (af Caspar Fincke) bevaret, opsat i en port fra det 18. århundrede.

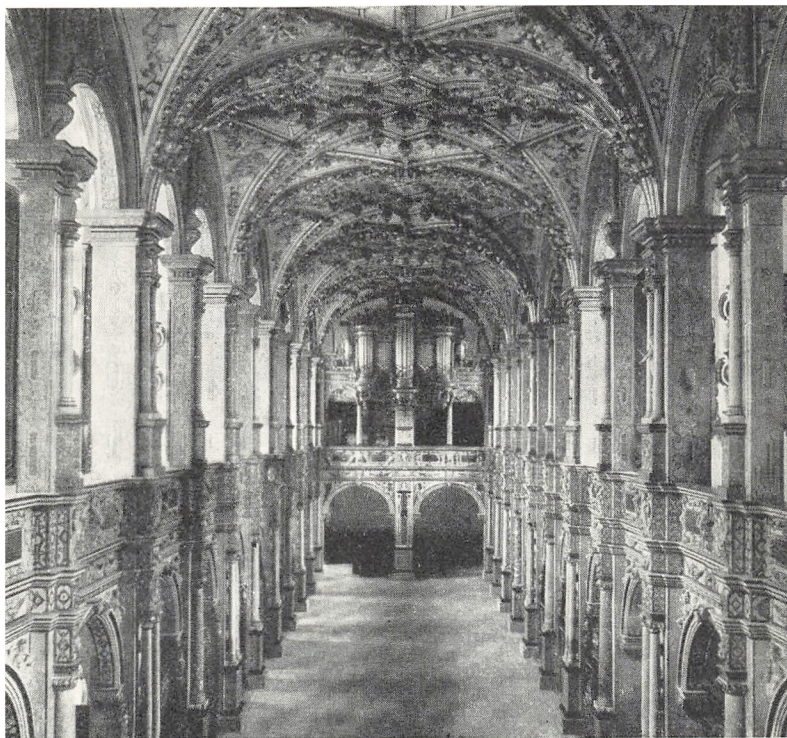
På den mellemste slotsholm opførtes på den gamle kirkes plads en bygning for lensmanden, slotherrens hus, og over for den på den modsatte side af den store slotsgård den tilsvarende kancellibygning (ud mod

søen); over indkørselen til slotsgården ved den s-svungne bro fra den forreste slotsholm rejstes et mægtigt porttårn, Fangetårnet (med celler under vejbanen). Midt i gården opstilledes et springvand rigt smykket med statuer af Neptun og hans følge, som Christian IV havde bestilt hos den kejserlige billedhugger Adriaen de Vries i Prag.

Hele det mægtige slotsanlæg var færdigt omkring 1625. Som arkitekter havde ved opførelsen medvirket brødrene Hans og Lourens Steenwinckel. Bygningerne så i hovedsagen ud som den dag i dag, men dog præsenterede de sig dengang langt farverigere, fordi der var anvendt bemaling i stærke kulører og guld på sandstensornamenterne, ja måske på selve murene.

Indvendig var slottet udstyret med ødsel pragt med gobeliner, malerier og møbler af sølv og ædle træsorter. Af det indre er nu kun kirken bevaret med en stor del af sin oprindelige dekoration og udstyr, især alteret og prædikestolen af ibenholt med søjler, relieffer og statuer af sølv og stolestaderne med deres fine indlægninger af forskellige træsorter, udført af snedkeren Hans Barchmann.

Allerede i Christian IV's senere år måtte dele af slottets kostbare udstyr afhændes, fordi landet nu kom ind i en vanskelig tid med stor pengenød. Under hans søn og efterfølger Frederik III blev Frederiksborg besat af svenskerne under krigen 1658–60; en stor del af indboet og hele Neptunspringvandet i slotsgården med dets skulpturer blev bortført til Sverige. Hvad der var tilbage, var stærkt medtaget af den fremmede indkvartering. 1665 truedes slottet af yderligere ødelæggelse ved

Frederiksborg slotskirke

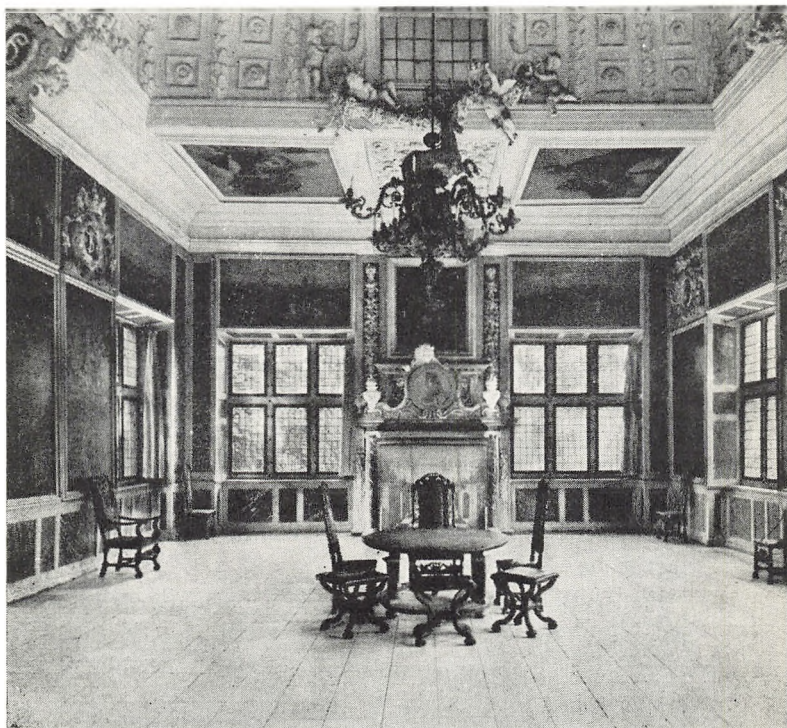
en brand, der dog kun fik raseret det indvendige af audienshuset og løngangen.

Den følgende konge Christian V var som slottets grundlægger Frederik II en ivrig jæger og rytter og følte sig nøje knyttet til Frederiksborg. Her kronede han sig selv og sin dronning og lod sig salve i slotskirken; således knyttedes denne ceremoni til Frederiksborg, hvor derefter alle de enevældige konger (undtagen Christian VII)

»Rosen« på Frederiksborg

salvedes, sidst Christian VIII i 1840. Det lykkedes også Christian V at få slottets indre gjort prægtigt i stand igen og især at få indrettet den lange lyse »konseilgang« og den pompøse kuplede sal i den brændte løngang og audiensbygning (1681–88). Begge rum smykkedes med rige stukdekorationer; i salen anbragtes Jacob d'Agars malerier af kongen selv med sine sønner og hans nærmeste forgængere på tronen og derover en serie malerier

Kuppelsalen på Frederiksborg (indrettet 1681–88)

af hans sejrvinginger over svenskerne i den skånske krig. Det er nu de smukkeste bevarede rum i Danmark fra barokkens glansperiode, da man her som ude i Europa i kunst og i levesæt så hen til Ludvig XIV's Frankrig, hans slot og hof i Versailles som de store forbilleder.

Fransk havekunst var også forbilledet for anlægningen kort efter 1700 af slotshaven på den anden side af søen lige over for slottets hovedfløj. Fra slottets vin-

duer har man endnu en storartet udsigt over denne meget smukke barokhave, der hæver sig i terrasser op ad bakken ved søen, 400 meter lang og 100 meter bred. Ned over terrasserne var der anlagt kaskader; på den øverste terrasse er endnu bevaret den store ovale dam, der var kaskadernes vandreservoir.

I 1730'erne undergik slottet endnu en stor, grundig istandsættelse; men snart efter ophørte man at benytte det som residensslot for længere perioder. I 1812 begyndte man at indrette en del af salene til et nationalhistorisk portrætgalleri. Men efter Frederik VII's tronbestigelse i 1848 toges Frederiksborg atter i nogle år i brug af hoffet, og dette resulterede i en katastrofe. I december 1859 lod kongen fyre op i en kamin, der ikke var i orden. Der opstod en brand, som ødelagde hele hovedslottet med undtagelse af kirken og løngangen med audienshuset.

Frederiksborgs ødelæggelse synes at have gjort et meget dybt indtryk rundt om i landet. Ved en nationalindsamling til slottets genrejsning kom der i al fald mange penge ind, og allerede 1865 stod det under tag igen; da murene var uskadte af branden, så bygningen nu ud som før. Derimod var midlerne ikke tilstrækkelige til at fuldende den indvendige istandsættelse. Da trådte brygger I. C. Jacobsen til og tilbød at bekoste denne på betingelse af, at slottet indrettedes til et nationalhistorisk museum. 1878 stadfæstede kongen oprettelsen af Frederiksborgmuseet som en særlig afdeling under det af Jacobsen oprettede Carlsbergfond. Under ledelse af arkitekt F. Meldahl, der også havde genrejst slottet, færdiggjordes den indre istandsættelse. Enkelte rum som »Rosen« i stueetagen, riddersalen over kirken og bedekam-

meret ved kirken genindrettedes efter tegninger fra før branden, men størstedelen af rummene dekoreredes efter forskellige udenlandske forbilleder fra Christian IV's tid.

1885 åbnedes museet for publikum. Til en begyndelse var dets indhold af en ret spredt karakter. Brygger Jacobsen havde tænkt sig at lade tidens malere fremstille store billeder af fortidens begivenheder, og en hel del billeder af den art blev også tilvejebragt. Efterhånden har museets ledelse dog lagt mere vægt på at erhverve billeder samtidige med hændelserne og ikke mindst originale portrætter, og Frederiksborg rummer nu især en fremragende og meget stor samling af danske historiske portrætter fra det 16. århundrede til vore dage. Disse er ophængt i interiører udstyret med samtidige genstande som møbler (tildels af meget høj kvalitet), gobeliner, porcelæn, sølvtøj osv., således at Frederiksborg stadig bevarer karakteren af et beboet slot.

Den gamle adelsgård, der blev landets berømteste kongeborg, har på denne måde bevaret og yderligere befæstet sin plads i folkets hjerte. At få sit portræt ophængt på Frederiksborg betragtes nu som den største hæder for en dansk kvinde eller mand. Hvert år strømmer mere end 200.000 mennesker til slottet for her at glædes ved bygningernes skønhed og de smukke samlinger og dvæle blandt nationens historiske minder.

Museet (med kirken) er åbent hver dag, fra maj til september kl. 10–17, i april og oktober kl. 10–16 og fra november til marts kl. 10–15. – Parken er offentlig tilgængelig.

Fredensborg

Lidt syd for det nuværende Fredensborgs plads lå i det 16. og 17. århundrede en lille kongelig jagtgård Østrup, en tid ude af kongefamiliens besiddelse, men generhvervet af Christian V; han rejste her en lille jagtpavillon og lod i skoven derved udhugge et stråleformet system af jagtveje. På den plads, hvor disse mødtes, »Stjernen«, byggedes siden Fredensborg.

Det var Frederik IV, der følte trang til i de smukke omgivelser tæt ved Esrom sø at skabe sig et tidssvarende lyststed, hvortil han lejlighedsvis kunne trække sig tilbage i fred fra det store Frederiksborg. 1719 begyndtes opførelsen af en stor kvadratisk pavillonbygning og på sydsiden af denne lave fløje omsluttende en ottekanteret gård. Bygningen indviedes 1722 og kaldtes Fredensborg til minde om den netop afsluttede fred efter den store nordiske krig. Over den to stokværk høje hovedbygning rejste der sig midt i taget endnu en etage kronet af en firsidet kuppel; fra vinduerne i denne øverste etage og fra en lanterne over kuppelen faldt lyset ind i bygningens mægtige centralrum, kuppelsalen, der hævede sig op gennem hele husets højde med et omløbende galleri ud for første sal. Den dag i dag står kuppelsalen i samme skikkelse som den gang med sit rige stukloft, med en marmorkamin i hvert hjørne og en marmorportal midt på hver væg; kun de i væggene indsatte malerier er kommet til senere i det 18. århundrede. På hver side af kuppelsalen lå mod gården og haven to større rum, gardesalen og havesalen, medens der mod vest og øst var mindre værelser, der udgjorde to symmetriske be-

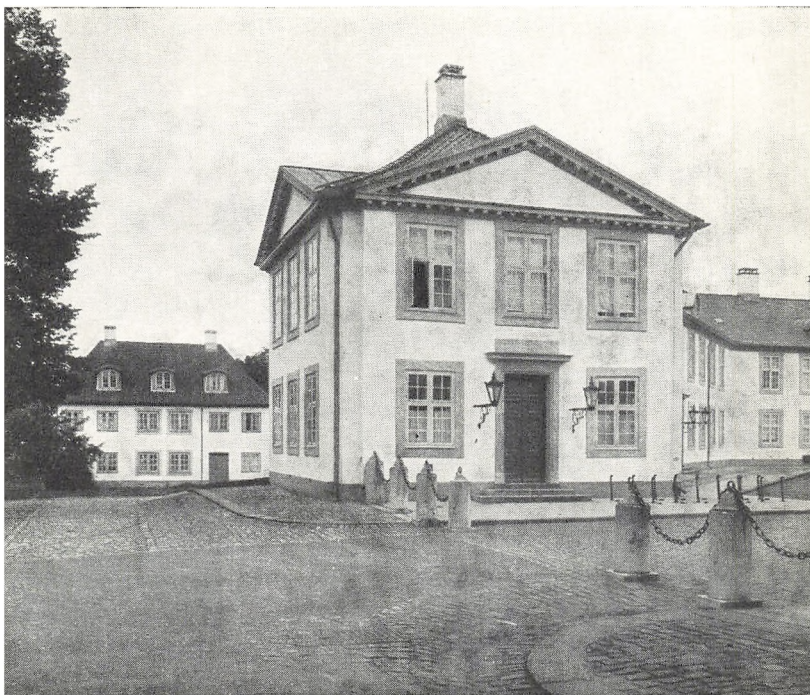
Fredensborg set fra haven

boelseslejligheder for henholdsvis kongeparret og kronprinsparret.

I de følgende år byggedes der omkring dette oprindelige anlæg efterhånden flere bygninger, så det lille lystslot blev til en større residens, hvor Frederik IV og dronning Anna Sophie tilbragte en stor del af sommeren. Billedet side 13 giver et indtryk af slottet som det så ud i Frederik IV's sidste år henimod 1730. Mod øst (til

højre på billedet) var nu anlagt en ridebane begrænset af en lang staldlænge i øst og i nordsiden en kirke med to tilstødende lavere bygninger. Medens hovedbygningens forbillede må søges i italiensk klassicistisk barok (den er sikkert tegnet af arkitekten J. C. Krieger), er kirken bygget under indflydelse af hollandsk barok (ligeledes af Krieger); dens facade opdeles af pilastre og indgangspartiet fremhæves af en trekantgavl med Frederik IV's buste (af billedhuggeren Didr. Gercken). Indvendig smykkedes kirken endnu af alter, prædikestol og døbefont med rige skulpturer af J. Fr. Ehbisch. Svarende til stalden lå vest for slottet en lang bygning for tjenerskabet, den endnu eksisterende »røde længe«. Midt i slotsgården står også stadig en kvindestatue, der symboliserer freden, opstillet i 1725, den gang i forbindelse med et springvand. Haven anlagdes af Krieger, der oprindelig var gartner og også har været mester for slotshaven ved Frederiksborg; med benyttelse af Christian V's gamle system med de fra slottet stråleformet udløbende veje gennem skoven anlagdes nærmest slottet en halvrund parterrehave med lave klippede hække og blomsterbeplantninger i form af store spejlmonogrammer, der betegnede navne på medlemmer af kongefamilien. Ved enden af »Eremitagealleen«, der fra slottet fører mod nordvest ned til søen, byggedes to pavilloner, hvis nuværende udseende dog hidrører fra en ombygning i 1770'erne (under ledelse af C. F. Harsdorff).

I Frederik IV's tid rørte der sig et livligt hofliv på Fredensborg, der oftere var ramme om store fester. Inden for kongefamilien var dog forholdet ikke godt, idet kongens søskende og kronprinsparret, den senere kong Christian VI og dronning Sophie Magdalene, forenedes

Pavillon ved indkørselen til Fredensborgs ottekantede slotsgård

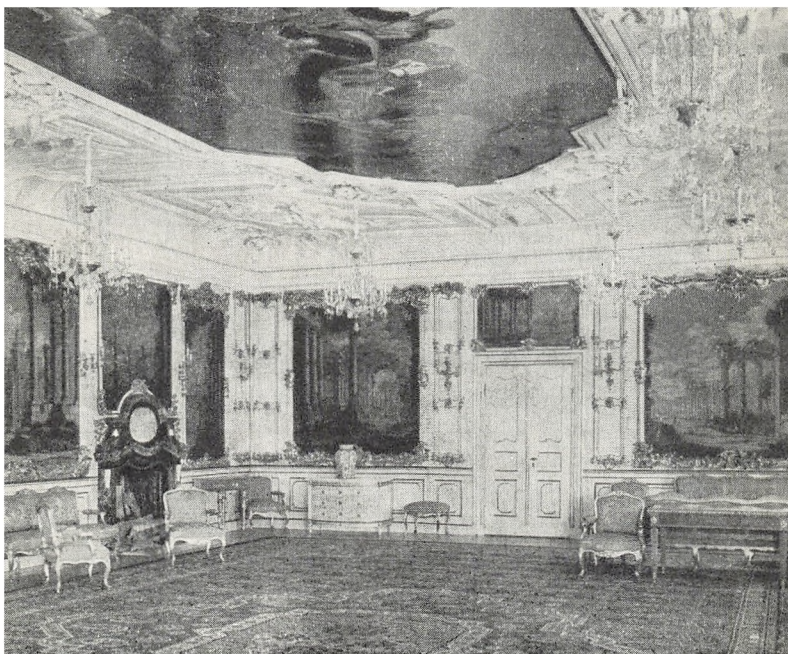
i forargelse over, at kongen efter sin første dronnings død 1721 havde ægtet komtesse Anna Sophie Reventlow, som han havde samlevet med siden 1712, og endogså givet hende dronningeværdigheden. Da Frederik IV var død, forvistes dronning Anna Sophie straks fra hoffet, men for det nye kongepar synes der at have hvilet en skygge over Fredensborg – i al fald benyttede de kun slottet lidt, især efter at dronningen havde ladet opføre Hirschholm slot nærmere ved kysten. På Fredens-

Fredensborg slotskirke og marskallhusene

borg opførtes dog i Christian VI's tid den lange énetages kavallerbygning, der afslutter ridebanen på sydsiden, og hovedbygningens øverste stokværk forhøjedes; derved blev bygningens tag betydelig fladere end før, hvad der yderligere fremhævede dens italienske karakter.

Med den følgende konge Frederik V kom Fredensborg atter i centrum af hoflivet. Hver sommer boede kongen herude, og her fejredes store fester. Samtidig foretoges nye forandringer og tilføjelser. Først og fremmest fik havesalen sin endelige skikkelse, da den fik sin

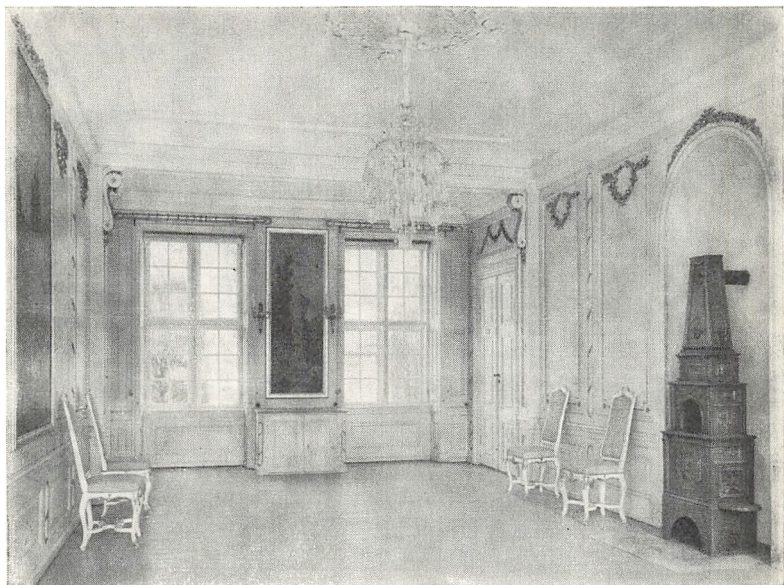

Havesalen på Fredensborg

brogede og elegante rokokokarakter ved opsætningen af rigt udskårne paneler og konsolspejle med forgyldning (skåret af billedhuggeren J. F. Hännel) og store vægmalerier af fantasifulde ruinlandskaber malet i en luftig grønlig helhedstone med dristigt legende penselstrøg af den venezianske maler Jacob Fabris; dog bevarede det oprindelige tungere barokke stukloft med det mægtige loftsmaleri (olympens guder) af Henrik Krock. Udvendig smykkedes hovedbygningen med de fire karakteristiske minaretlignende skorstene på kuppelens hjørner;

vigtigst var det dog, at arkitekten Nic. Eigtved løste problemet om en udvidelse af selve centralbygningen uden at berøve dens værelser noget af deres lys, idet han i tilslutning til den gamle hovedbygning opførte fire selvstændige toetages hjørnepavilloner. Slottet virker derfor nu (især når det ses fra haven) med en i længden udfoldet facade, der ophæver dets oprindelige karakter af kvadratisk centralbygning.

De to bygninger, der flankerer kirken på ridebanens nordside, blev forhøjede med en etage og kaldes nu oftest marskalhusene, fordi her bl. a. indrettedes bolig til Frederik V's ven og indflydelsesrige hofmarskal greve Adam Gottlob Moltke. Ledelsen af denne boligs indre udstyrelse blev overdraget til den franske arkitekt N. H. Jardin; med ham holdt nyklassicismen sit indtog på Fredensborg; et af de enkle lyse interiører, han skabte, er endnu bevaret urørt. Stærkest satte han dog sine spor på Fredensborg ved at gennemføre en omdannelse af haveanlægget 1759–69; havens oprindelige hovedplan blev ganske vist bevaret, men alleen ret for slottets hovedfacade udvidedes ved hugning til en bred udsigt mod Esrom sø («kæmpealleen» med græsklædt bund), og vest for slottet anlagdes den sirlige lille »marmorhave« i fransk stil. Rundt om i parken rejstes en mængde skulpturer, udførte af billedhuggeren Johannes Wiedewelt. I marmorhaven vrimler det med vaser, sfinxer og småbørn i marmor omkring et kaskadeanlæg med udhugne fisk. På hver side af »kæmpealleens« munding rejser sig på en svær mur med balustrade monumentale figurer, der symboliserer kongerigerne Danmark og Norge, og langs alleens sider findes fire marmorgrupper forestillende mytologiske bortførelsesscener. Lige foran

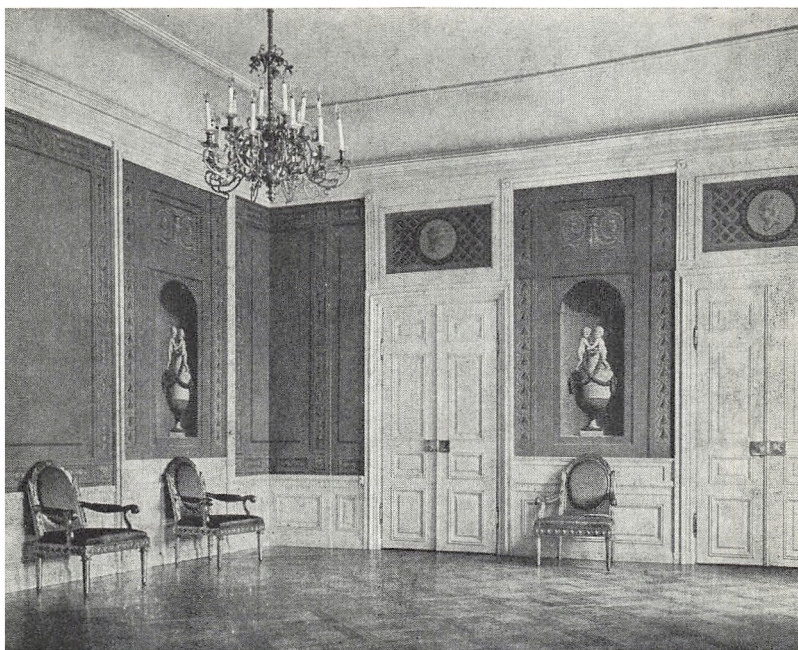
Sal i marskalhuset på Fredensborg, indrettet af Jardin i 1760'erne

slottet står bl. a. figurer af årstiderne, og i øvrigt træffer man overalt på store vaser, søjler osv. Det er Danmarks rigeste samling af haveskulpturer, der virker overordentlig smukt på de åbne grønne pladser og på baggrund af trægruppernes og buskadsernes løvmasser. Af en særlig karakter er den skulpturelle udsmykning af »Nordmandsdalen« lige syd for den før nævnte »eremitageallé« (mod nordvest). På terrasser i et amfiteatralsk anlæg omkring en sejrssøjle er anbragt en mængde sandstensfigurer udførte af billedhuggeren J. G. Grund, forestillende norske bønder, fiskere og deres kvinder i deres nationale dragter. Statuerne er i sig selv ikke store

kunstværker, men der hviler over den ensomme dal med de alvorlige, noget stive billedstøtter en ganske ejendommeligt stemning, ikke mindst betagende om efteråret ved løvfaldstid. Arrangementet er et udslag af en levende interesse hos rigets mægtige for Norge og dets frie befolkning; noget helt nyt var det for datiden således at skildre hverdagsmennesker i stor skulptur.

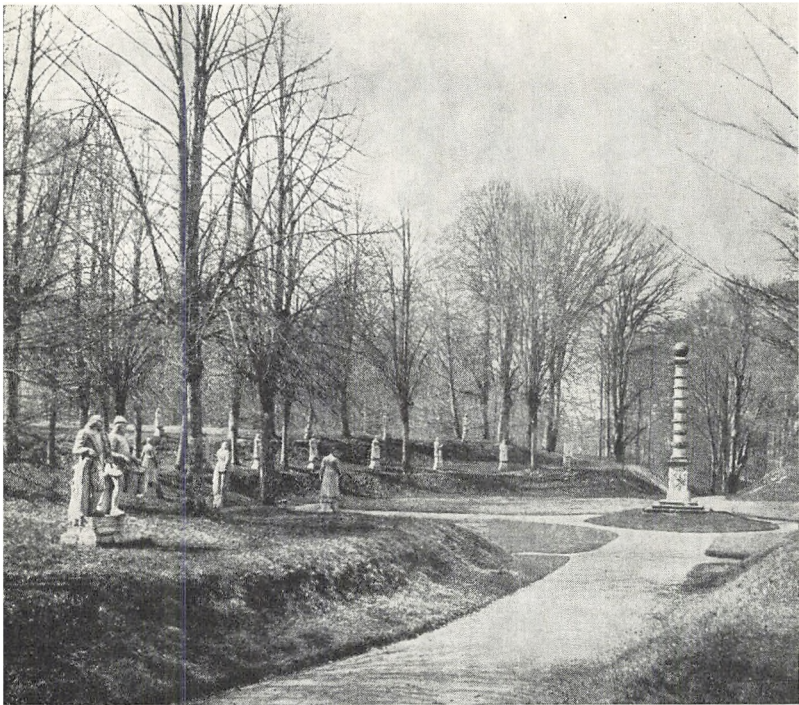
Frederik V døde 1766, men enkedronning Juliane Marie beboede slottet til sin død 1796. De første år levede hun stille og tilbagetrukket, men fra 1772 til 1784 var hun under sin kongelige stedsøns sindssygdom kongehusets faktiske overhoved, indtil kronprins Frederik blev myndig og tog ledelsen; i disse år var Fredensborg derfor atter hoffets vigtigste tilholdssted og på ny ramme om et prægtigt og festligt hofliv. Som følge deraf foretoges der i disse år endnu en udvidelse af slottet, idet de lave fløje omkring den ottekantede gård blev forhøjede med en etage; den ene af dem med porten lige over for hovedbygningen blev dog i stedet revet ned, så gården nu åbner sig med udsigt op mod hovedbygningen helt nede fra indkørselen til slottets område. På begge sider af denne åbning i slotsgårdens ottekant opførtes pavillonlignende bygninger med trekantgavle i et enkelt klassisk formsprog, der også kom til at beherske gårdens øvrige facader. Denne ombygning lededes af arkitekten C. F. Harsdorff, der også satte sit præg på nogle af slottets interiører, bedst bevaret i det meget smukke »damegemak« til venstre for gardesalen.

Med Harsdorffs ombygning havde Fredensborg fået sin endelige skikkelse. Efter Juliane Maries død gik slottet egentlig af brug som kongelig bolig og benyttedes i de følgende par menneskealdre til forskelligt formål.

Damegemakket på Fredensborg, indrettet af Harsdorff c. 1775

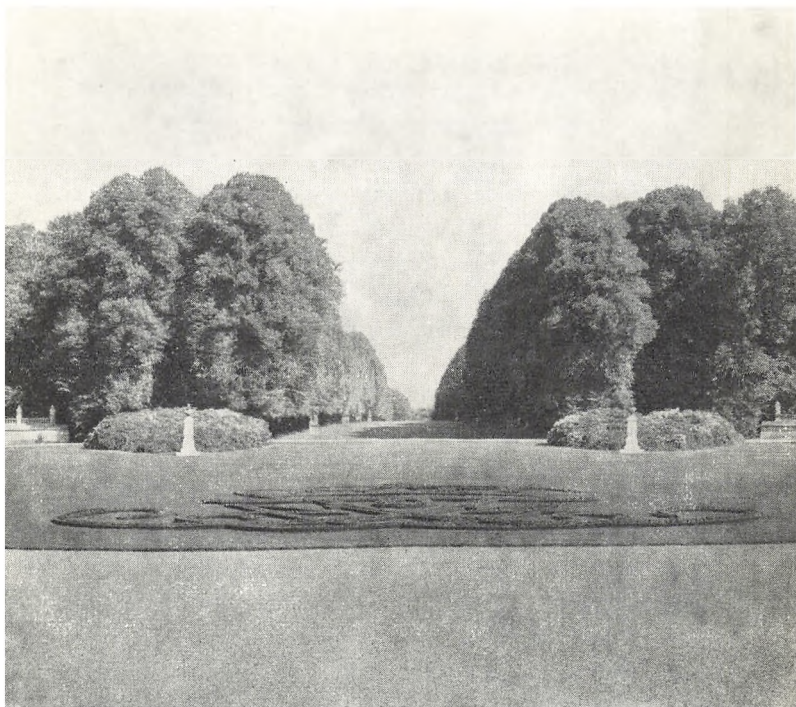
Først efter Frederiksborgs brand 1859 toges det igen i brug som kongelig sommerresidens, og i Christian IX's tid oprandt nu en ny storhedstid for slottet. Her samledes om sommeren kongens store familie, hans børn og svigersønnerne Alexander III af Rusland og prinsen af Wales, den senere kong Edvard VII, og mange flere. Selv om pragtudfoldelsen var væsentlig mindre end i det 18. århundrede, hvilede der over Fredensborg en betydelig glans under de store fyrstebesøg med deres fester, køreture og jagter. Mest vægt lagdes der dog ved Chri-

Nordmandsdalen i Fredensborg slotspark

stian IX's hof på det intime familieliv, og familiebegivenhederne fejredes ofte på Fredensborg.

På dette punkt bevarede Christian IX's efterfølgere traditionen. Frederik VIII boede hver sommer på Fredensborg, medens Christian X's ophold oftest indskrænkede sig til jagttiden om efteråret. Det nuværende kongepar benytter Fredensborg som fast sommerresidens; i de storartede interiører, der afspejler de forskellige trin i det 18. århundredes kunstneriske udvikling, er der i de

Udsigt fra Fredensborg slot med parkens »kæmpeallé«

sidste år gjort et arbejde for også at lade slottets betydelige samlinger af kunst og kunsthåndværk komme bedre til deres ret. Ingen andre danske slotte (undtagen Frederiksborg og Rosenborg, der er omdannet til museer) rummer så godt inventar som Fredensborg. I et kabinet i stueetagen, hvor Wahls portræt af slottets bygherre er anbragt over kaminen, hænger et pragtfuldt udskåret forgyldt barokspejl fra tiden før slottes opførelse (medens væggene er beklædte med silketapeter malede med

rokokoornamentik – vel fra Frederik V's tid). I et andet værelse står et mærkeligt kabinetskab med indbygget klaver og med malerier på de mange små skuffer; den tunge, stærkt udskårne baroksokkel stammer fra slutningen af det 17. århundrede; møblet er antagelig af italiensk oprindelse. I dronningens kabinet findes en smuk hvid fajanceovn med forgyldte rokokoornamenter, vist nok udført i København i 1740'erne (på fajancefabrikken ved Blaataarn). Af de mange rokokomøbler kan fremhæves et skab med skuffer i underdelen, skabslåger med spejle og ur i topstykket; det er rigt indlagt med fugle og blomster i forskellige træsorter og desuden prydet med forgyldte rokokoudskæringer; indvendig findes bl. a. et slebet glasrelief af Frederik V's hofglassliber H. G. Köhler; møblet må være udført kort efter 1750 og har tilhørt dronning Juliane Marie. Andre rokokomøbler er udført af franske møbelsnedkere. I Harsdorffs damegemak står nogle nyklassiske armstole, vistnok udførte efter tegning af billedhuggeren C. F. Stanley. Også nogle kinesiske skabe og forskellige engelske møbler fra det 18. århundrede fortjener at bemærkes.

Parken er offentlig tilgængelig. En del af slottet kan beses om sommeren i hele juli måned, daglig kl. 13–17.

Kronborg

Allerede i det 12. århundrede vogtedes det snævre indløb til Øresund fra nord af to borge, Flynderborg syd for Helsingør på Sjællandssiden og Helsingborg på Skånekysten. Her var det vigtigste overfartssted mellem to

af det daværende Danmarks hovedlande, Sjælland og Skåne; men desuden blev Øresund ved den tid rigets vigtigste farvand for sejladsen. Fra slutningen af det 12. århundrede var der i Øresund gennem et par århundreder hvert år i september-oktober mulighed for et usandsynlig rigt sildefiskeri. Silden bragtes i land på Skånes kyst syd for Malmø, hvor købmændene fra de store tyske handelsbyer kom for at opkøbe og nedsalte fisken til eksport. Skibe med salt kom dertil fra Vesteuropa og udvekslede varer med andre skibe, der kom fra Østersølandene, så at der opstod en af Europas vigtigste markedspladser. Den danske konge, der sikrede freden i sundet og på markedet, havde til gengæld store indtægter ved at opkræve afgifter af købmændene. Kort efter 1400 forsvandt sildene og dermed Skånemarkedets betydning, samtidig med at Vesteuropas købmænd nu sejlede gennem sundet helt op til de fjernere Østersølande for selv at hente varerne der. Kongen af Danmark fandt da en ny indtægtskilde ved at opkræve told af de skibe, der passerede sundet, idet han søgte berettigelsen dertil ved at sikre sejladsen mod sørøveri. Denne Øresundstold betales af alle gennem sundet passerende skibe fra ca. 1429 til 1857. Den opkrævedes ved Helsingør, og for at kunne sætte magt bag sit toldkrav måtte kongen her have en stærk fæstning. I 1420'erne opførtes da til afløsning af det gamle Flynderborg et nyt slot på næsset nord for Helsingør; det fik navnet Krogen.

Slottet Krogen bestod af en firkantet $2\frac{1}{4}$ – $3\frac{1}{2}$ m tyk ringmur, op mod hvis inderside var opført forskellige bygninger. Om dets udseende har man i vore dage fået nogen viden ved en restaurering af Kronborg, der 150 år efter Krogens opførelse byggedes med anvendelse af

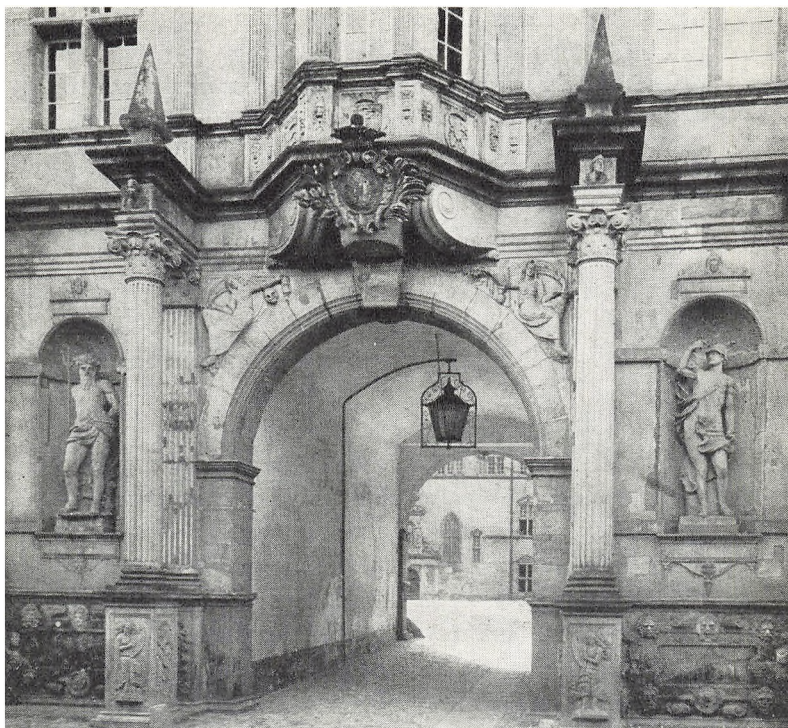
Kronborgs vestfløj med Kongetårnet og Store Tårn

ringmuren som ydermur i det nye slots fire fløje. Også en del af de øvrige mure i Krogens bygninger indgik i Kronborgs murværk, og man møder ved et besøg på slotet i vore dage hist og her gotiske vinduer og hvælvinger fra det gamle Krogen; i et rum i nordfløjens stueetage ses bl. a. et rundt vindue med en række kongelige og adelige våbenmærker fra 1420'erne malede i vinduets kalkpuds.

I midten af det 16. århundrede påtænkte det at ombygge Krogen til en mere tidssvarende borg, men først

under den økonomiske opgangstid, der indtraf i Danmark i Frederik II's senere år, blev tanken til virkelighed. 1574 begyndte opførelsen af det nuværende slots nordfløj, og tre år senere gav kongen slottet det nye navn Kronborg; hvis nogen herefter benyttede navnet Krogen, skulle han give en god okse i bøde.

Om ved 1585 var slottet i det væsentlige færdigt. Oprindeligt havde man tænkt sig at bygge det med tre fløje, således at gården på østsiden ud mod sundet kun lukkedes af en lav terrassebygning. På den måde byggede Christian IV noget senere Frederiksborg; forbilledet herfor var som før nævnt samtidens franske slotte. På Kronborg blev dog tilslut alle fire fløje lige høje, men den første plan viser sig endnu dels deri, at østfløjen er betydelig smallere end de andre, dels ved at denne fløjs stueetage har en facadedekoration helt forskellig fra det øvrige slot; den er beklædt med facetterede sandstenskvadre med svære piller mellem vinduerne, medens de andre murflader er glatte, kun brudt af fremspringende vandrette bånd mellem etagerne. Fra først af var murene røde og kun de vandrette bånd og vinduesfatningerne af sandsten, men midt under byggearbejdet ændredes det, så alle mure blev beklædt med skånske sandsten. Taget blev lagt af kobber. Det irgrønne kobbertag over de grå mure giver en overordentlig fin farvevirkning, ikke mindst når man fra søsiden på afstand ser slottet rejse sig over havet. På slottets hjørner byggedes fire tårne, det svære firkantede »Store Tårn« på sydvesthjørnet, det høje »Kongetårn« mod nordvest og to mindre tårne mod sundet, »Kirketårnet« i sydøst og »Dronningetårnet« (nu benyttet som fyrtårn) mod nordøst. Inde i gården hæver sig midt for sydfløjen det 57 m hø-

Kronborgs indre slotsport

je klokketårn (kaldet »Trompetertårnet«), og desuden findes mod gården fire små trappetårne. Mellem tårnene brydes tagfladerne af høje kviste med forsirede svungne gavle. Udvendig virker slottets mure strenge med ret få vinduer; slottet var jo både fæstning og kongebolig. Kun kirkegavlen er rigere med flere vinduer, men er til gengæld også et pragtstykke af renæssancearkitektur, delt med vandrette bånd og lodret af joniske

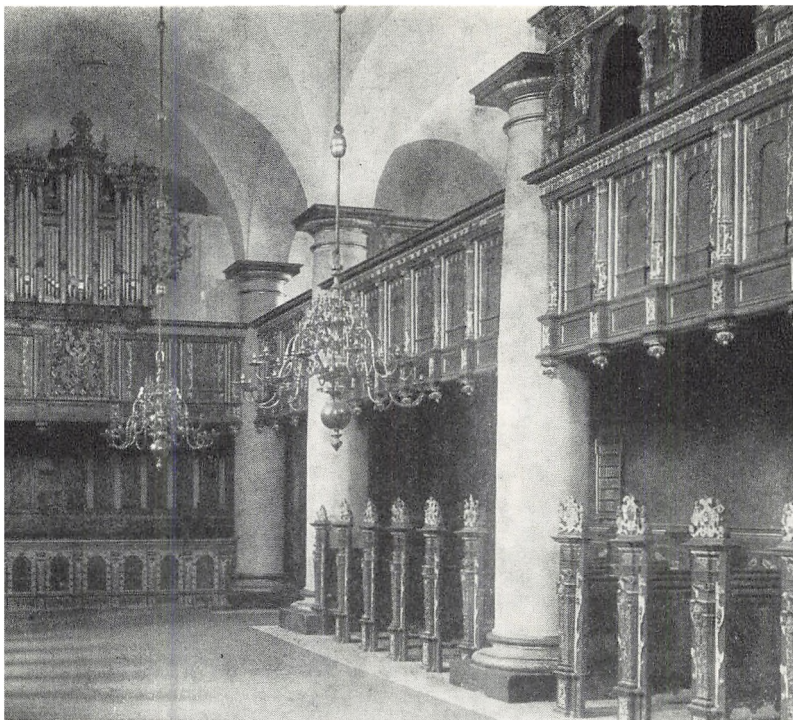
halvsøjler, og smykket med skulpturer anbragte i nicher i muren. Slottets port er i nordfløjen; den prydes af en pragtportal flankeret af fritstående søjler og figurer af Neptun og Merkur, havets og handelens guder; over portalen springer en karnap frem; her havde kongen sit eget kammer. Portal og karnap ligesom en stor del af det ornamentale stenhuggerarbejde udførtes af Gert van Groeningen. Slottets bygmestre var først Hans van Paeschen (Hans Påske), men den længste del af tiden Anthonis van Opbergen, en nederländer fra Mecheln. Bygningens stil er også stærkt præget af nederlandsk arkitektur.

I slotsgården opstilledes 1583 et pragtfuldt springvand udført af Georg Labenwolf i Nürnberg, smykket med bronzeskulpturer af den nederlandske billedhugger Jan Gregorius van der Schardt, der også er mester for en fremragende buste af slottets bygherre Frederik II (nu i museet på Frederiksborg). Af det indvendige udstyr kendes nu ikke meget. Hist og her findes endnu på slottet hugne kaminer fra Frederik II's tid. Bedst bevaret er kirken i sydfløjen. Hvælvingerne bæres af fire par svære sandstenssøjler; de rigt udskårne, broget staferede stolerader og prædikestolen er udført af snedkeren Jesper Mathiesen, og altertavlen med Frederik II's og dronning Sophies monogrammer og valgsprog er et værk af billedhuggeren Thomas Frandsen (fra 1586–87). Over kirken er den store riddersal. Til udsmykning af denne udførtes i 1580'erne i Helsingør under ledelse af den nederlandske kunstner Hans Knieper en lang række vævede tapeter med afbildninger af 111 danske konger fra de ældste sagnkonger til Frederik II; kun 14 af tapeterne er bevarede, og af disse er 7 ophængt i en min-

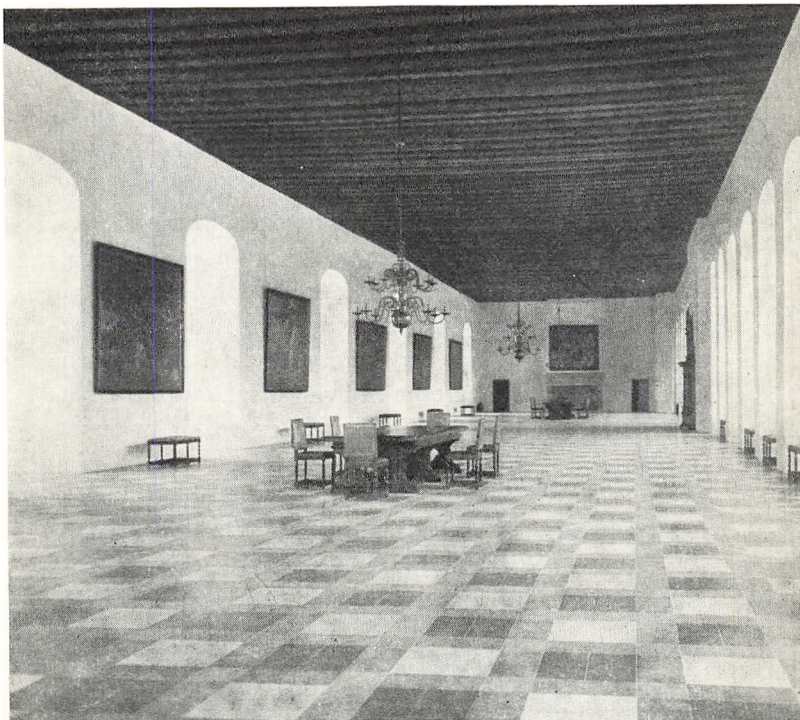
Kronborg slotsgård med Trompetertårnet midt for sydfløjen

dre sal i Kronborgs vestfløj. De store alvorlige kongefigurer er afbildede i landskaber med rig vegetation af træer og blomster og med jagt- og kampscener eller byprospekter i baggrunden. Det er meget smukke billedvævninger af flamsk type; allermest pragtfuld var dog den vævede bordhimmel, som Hans Knieper til sidst udførte til kongens plads i salen, og som nu findes i Stockholm.

Slotskirken på Kronborg

Heldigvis hang disse tapeter kun i riddersalen ved festlige lejligheder. Derved undgik de ødelæggelsen ved den brand, der i 1629 hærgede slottet og ødelagde næsten hele dets indre med undtagelse af kirken. Christian IV lod dog i de følgende år slottet istandsætte uden at ændre på den karakter, hans fader havde givet det; i det ydre måtte især kvistgavlne fornys. I det indre er et par interiører bevaret fra denne istandsættelse, især kon-

Riddersalen på Kronborg

gens kammer i nordfløjen over porten med stukloft og loftsmalerier af den hollandske maler Gerrit van Honthorst og med dørportal og kamin af marmor og alabast; i samme fløjs østende har dronningens kammer et lignende udstyr og loftsmalerier af Morten Steenwinckel; en pragtfuld udskåret dør fra dette rum er i vor tid flyttet til riddersalen. I kirken anbragtes et nyt orgel og den smukke kongestol på pulpituret.

Under krigen i 1658 erobredes Kronborg af svenskerne. En flok behjertede mænd med præsten Henrik Gerner og ingeniøren Ole Steenwinckel samt den kongelige ridefoged Hans Rostgård i spidsen forsøgte ganske vist at overliste den svenske garnison og genvinde slottet, men forsøget mislykkedes, de to førstnævnte blev fanget og Steenwinckel henrettet; endnu vises deres skumle fangehuller på Kronborg. Under slottets belejring havde svenskerne nedskudt det store tårns overdel, så at det siden da står som en blok med flad afslutning foroven; tillige ødelagde de springvandet i slotsgården og førte en del af figurerne til Sverige sammen med den omtalte bordhimmel fra riddersalen og adskilligt andet inventar.

Efter krigen foretoges forskellige udvidelser af slottets fæstningsværker. Når man i vore dage kommer til Kronborg, passerer man disse så at sige i omvendt kronologisk orden. Over broen over den ydre grav kommer man til Würtembergs Ravelin, anlagt 1713; kørevejen skærer sig igennem volden og fører ad en lang træbro over den mellemste grav frem til Kronværket, et kraftigt forsvarsanlæg opført af Christian V i 1690; over Kronværksporten læses de berømte vers af Thomas Kingo, der begynder med linjen:

Triin ind, om Du est værd, jeg lader op min bue,
og slutter med ordene:

Gud give Kongen og hans slægt en ævig rod,
Saalænge Øresund skal kysse Cronborgs fod.

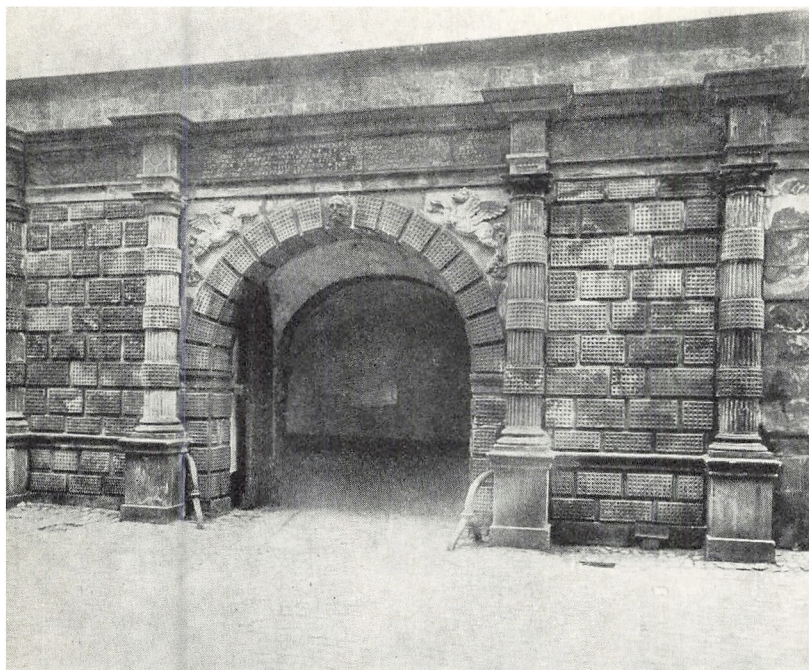
Også Christian VI har bygget på Kronværket og derfor i 1735 ladet anbringe sit navn der. Efter at have passeret gennem Kronværksporten går man langs den inderste voldgrav til broen over denne og står så over for

Kronborg. Kronværkporten

slottets hovedvold fra Frederik II's tid med murværk i bastionerne helt fra midten af det 16. århundrede. Gennem hovedvolden fører »Mørke Port« i en s-svungen drejning frem til pladsen foran selve slotsporten. I hovedvolden findes i to etager under hinanden dybe kassematter, hvoraf de nederste tjente til ophold for soldaterne i krigstid og til fangehuller.

Ved en enkelt lejlighed har også selve slottet tjent

Kronborg. Mørke Port

som en art fængsel. Da dronning Caroline Mathilde natten til den 17. januar 1772 efter en maskeradefest på Christiansborg var blevet arresteret, førtes hun til Kronborg, hvor hun holdtes i forvaring, medens processen mod hendes elsker grev Struensee stod på, indtil hendes egen skilsmisse fra kongen var bragt i orden og hun i maj afhentedes fra Helsingør af et engelsk orlogsskib. På den tid var Kronborg helt ophørt at blive benyttet som kongebolig, og fra 1785 indrettedes slottet til kaserne. Dets indre blev helt ændret; bl. a. blev riddersa-

len ved et indskudt loft delt i to etager, og også kirken blev delvis raseret, men blev dog allerede omkring 1840 restaureret og genindviet som kirke 1843. Den store brandfare for slottet, der knyttede sig til dets benyttelse som kaserne, medførte imidlertid en stigende agitation for, at militæret skulle fjernes fra det historiske slot. I 1924 lykkedes det endelig at få slottet rømmet for militærbelægning og al beboelse, og en gennemgribende restaurering begyndtes. Ved denne fandt man som omtalt rester af det gamle Krogen slot. En række af de ødelagte rum genskabtes i deres oprindelige skikkelse, bl. a. den store riddersal – dog således at forstå at man ikke søgte at lave imitationer af den gamle, længst forsvundne dekoration. En del af disse rum er efterhånden blevet udsmykket med ældre gobeliner, møbler og malerier, til dels indkøbte med støtte af Ny Carlsbergfondet, og forevises nu for publikum. I nordfløjens stueetage og i alle fløjenes første sal har et museum for handel og søfart til huse, indrettet på slottet i 1915.

Kronborgs navn er kendt over hele verden, først og fremmest fordi Shakespeare har gjort slottet til skuepladsen for sin Hamlet-tragedie. Fra 1930'erne er gentagne gange det berømte stykke blevet opført om sommeren i slottets gård af ensembler fra udlandets førende skuespilscener.

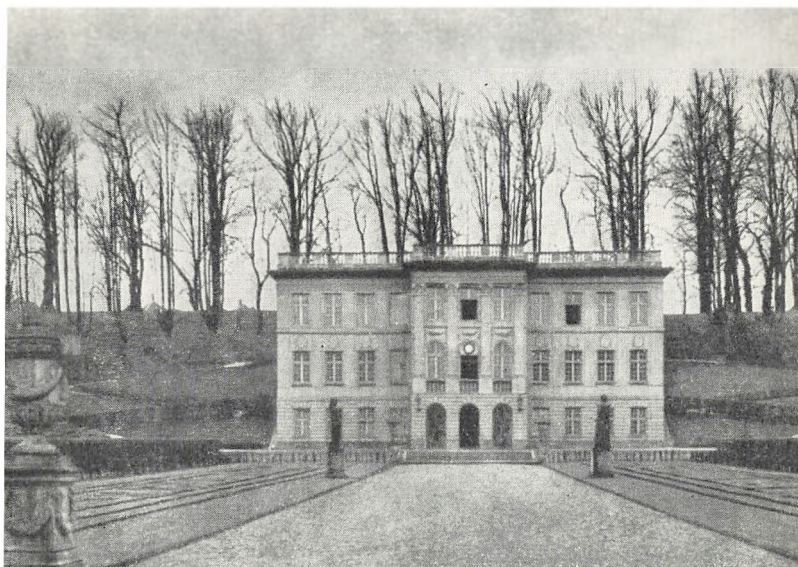
Slottet og Handels- og Søfartsmuseet er tilgængelige for publikum hver dag, fra maj til september kl. 10–17, i april og oktober kl. 10–16 og fra november til marts kl. 10–15.

Marienlyst

I renæssancetiden blev det i Danmark almindeligt at anlægge lysthaver ved slotte og herregårde, ofte med lysthuse til intimere selskabelighed i havens idylliske omgivelser. Ved Kronborg med dens fæstningsværker havde Frederik II ingen mulighed for at anlægge en have; i stedet lod han et område nord for Helsingør by, hvor der i middelalderen havde ligget et franciskanerkloster, indrette til et haveanlæg, og her opførtes 1587 et lysthus; stedet kaldtes for Lundehave. Lysthuset byggedes lige foran en høj skrænt, den oprindelige stejle kyst; omkring huset lå den nye have på det flade område (oprindelig havbund) ned mod stranden. Det var en tårnlignende bygning på tre stokværk, men kun tre fag i bredden. De to nederste stokværk havde loggia'er, der åbnede sig mod haven med tre buer bårne af søjler; den øverste etage rummede kongens værelse med tre store vinduer mod haven. Det flade tag kransedes af en balustrade. Etagerne forbandtes ved en trappe i et lille tårn på bagsiden af huset, men tillige var der direkte adgang til de to øverste stokværk fra bakken bagved.

Lundehave besøgte oftere af kongefamilien, og lysthuset blev restaureret både 1681 og 1716. Men ind i det 18. århundrede ophørte stedet at benyttes, og 1751 blev det solgt. Få år senere erhvervedes det af greve A. G. Moltke, der lod haven helt omlægge og lysthuset udvide (1759–63) til sin nuværende skikkelse. 1767 kom det nye lystslot i enkedronning Juliane Maries besiddelse og fik nu navnet Marienlyst.

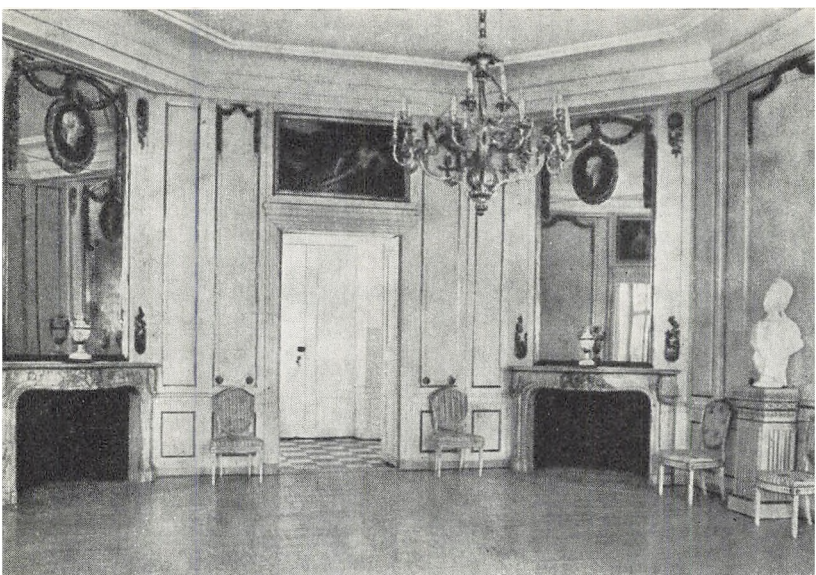
Både havens omlægning og opførelsen af den nye

Marienlyst

bygning lededes af den franske arkitekt N. H. Jardin. Det oprindelige lysthus bibeholdtes som midterparti i det nye slot, men der afgravedes så meget af bakken, at der blev plads til at udvide det bagud; desuden opførtes to firefags sidefløje i samme højde som midterpartiet, men således at dette springer noget frem for sidefløjene. Den nederste loggia blev til en åben buegang. Over den mellemste etages vinduer anbragtes en række ovale medaljoner med guirlander, facadens eneste ornamentale udsmykning. Over en svær gesims løber en balustrade rundt om det flade tag.

I det indre er endnu bevaret smukke interiører i Jardins tidlige nyklassiske stil svarende til bygningens

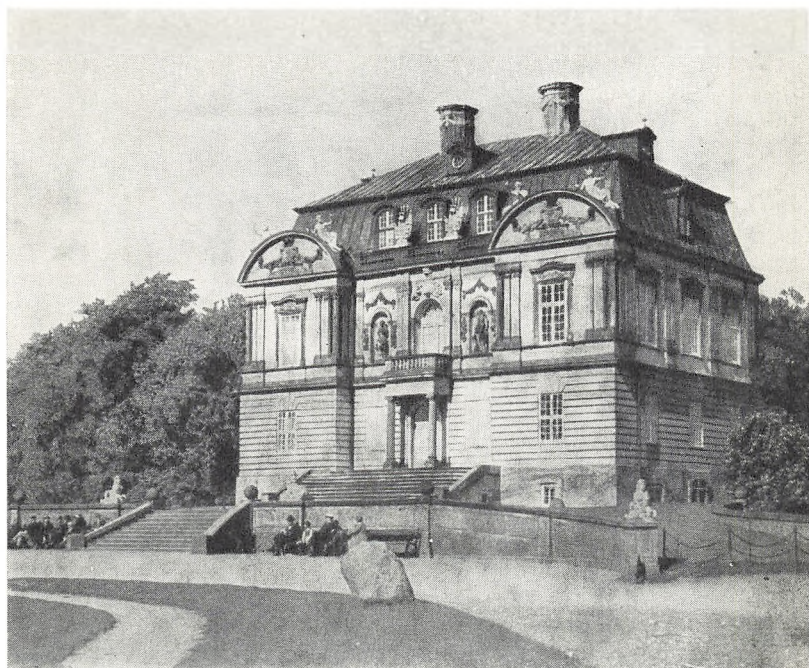

Kongens gemak på Marienlyst

ydre. Øverst (med en pragtfuld udsigt over sundet) ligger bl. a. kongens værelse med hvide paneler, gyldne guirlande- og medaljon-ornamenter, dørmalerier af J. E. Mandelberg og marmorkaminer, hvorover der hænger spejle med medaljonportrætter af Frederik V og dronning Juliane Marie, malede af Pilo.

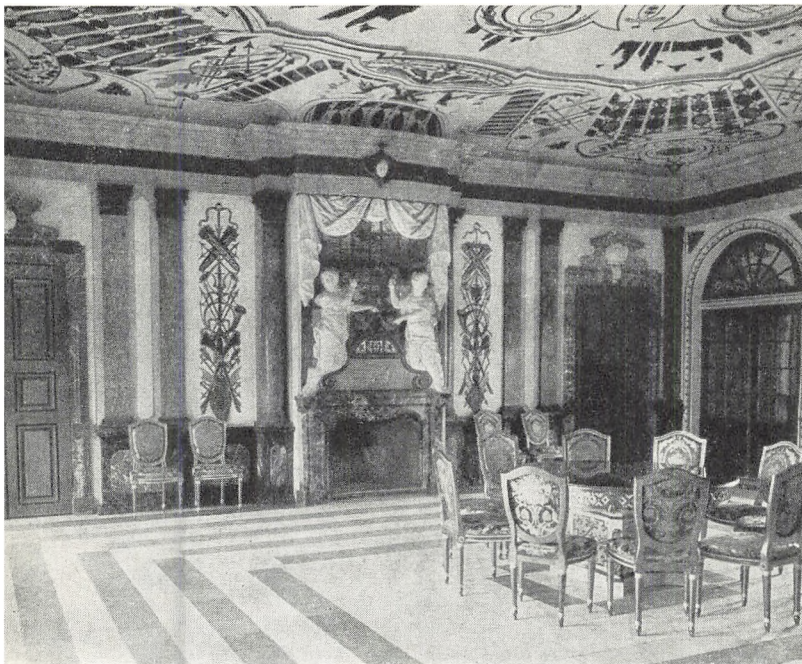
Marienlyst tilhørte kongehuset til 1850; kort efter erhvervedes slottet og parken af Helsingør by, der nu har ladet det indrette til museum med en byhistorisk afdeling i de nedre etager.

Parken er offentlig tilgængelig. Slottet kan beses i sommertiden 15. maj–15. sept. hver dag fra kl. 13–16. Resten af året kun onsdag og fredag kl. 13–15.

Eremitagen

Dyrehaven, den store skov med den åbne slette tæt nord for København, er i vore dage hovedstadens vigtigste friluftsområde, året igennem søgt af tusinder af københavnere, der her glæder sig ved løvspringet i den lyse bøgeskov eller ved tjørnekrattets blomstring på sletten, nyder sommersolen eller tumler sig i vintersport.

Salen i Eremitagen

Sin oprindelse skylder Dyrehaven et kongeligt lune. For at tilfredsstille sin ubændige jagtlyst lod Christian V i 1670 skoven indhegne og landsbyen Stokkerup, der lå på den åbne slette, nedlægge. For at kunne holde øje med vildtets flugt lod han foretage udhugning af lange lige »gader« gennem skoven og som hvilested under jagten opføre et lille jagtthuis på sletten. Huset kaldtes Eremitagen – stedet hvor det kongelige herskab kunne spise i fred og ensomhed, *en ermitage* som det hed på fransk.

I Christian VI's tid var dette jagthus så forfaldent, at man besluttede at lade hofbygmesteren L. de Thurah opføre et nyt, og 1734–36 rejstes da det nuværende jagtslot Eremitagen på en plads lidt nordøst for det gamle.

På en lille bakke på den vidtstrakte slette hæver slottet sig som en høj og fast blok, der trods sin lidenhed dominerer sletten og dog glider så naturligt ind i landskabet, som en bygning kun kan gøre det, når en genial arkitekt har placeret den og formet den efter pladens krav. Det nederste stokværk er bygget som en svær sokkel under det rigt ornamenterede øvre hovedstokværk, der krones af et svært mansardtag. Medens facaden mod øst er lige og lukket, trækker bygningens forside mod sletten sig tilbage i midten mellem to frem-spring, der foroven afsluttes af halvrunde frontspicegavle. På frontspicerne og i nicher på hver side af hovedstokværkets midtvindue er anbragt sandstensfigurer af mytologiske jægere og skovguder; over vinduet ses et reliefportræt af bygherren Christian VI. Foran slottets indgang anlagdes et stort fritrappeanlæg med hvilende sfinxer; endnu i det 18. århundrede blev det nedbrudt, men det er genskabt i 1890'erne.

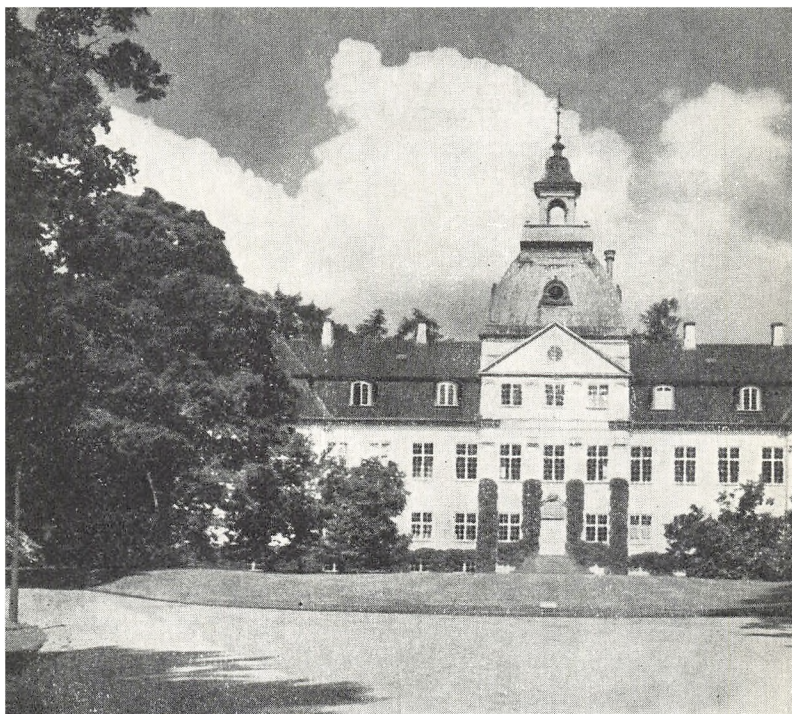
Indvendig er værelserne på første sal bevaret omtrent urørte. I midten ligger en stor spisesal med pilasterdelte vægge af kunstmarmor, marmorportaler og -kamin med gibsrelieffer på spejlbaggrund. Loftet er dekoreret med kongelige monogrammer i helt kalligrafiske snirkler og derom broget bemalede stukrelieffer af jagtredekskaber mellem vifteformet anbragte rækker af småspejle. Arkitekten har her ret muntret sig således som man (med hans egne ord) kun kunne tillade sig »i et Jagt-Lyst-

Huus, som ligger midt i en Skov«. I salen var oprindelig et bord, der med en elevator kunne sænkes ned i køkkenetagen og komme dækket op, så det kongelige herskab kunne spise uden tjenerskab.

Slottet er lille og kun beregnet på, at et kongeligt jagtselskab efter endt jagt her kunne hvile nogle timer og indtage en forfriskning. Således er det blevet brugt gennem tiderne og benyttes lejlighedsvis endnu.

Charlottenlund

Ved Strandvejen lige nord for København lå i det 17. århundrede »den lille dyrehave«, der hørte til jagtslottet Ibstrups tilliggende. 1671 erhvervedes skoven af kongens halvbroder Ulrik Fr. Gyldenløve, der kaldte stedet for Gyldenlund og her opførte et lille lysthus. Allerede 1683 købtes Gyldenlund atter af kongen, og lysthuset var nu ofte målet for kongefamiliens udflugter. 1730 skænkede Christian VI det til sin ugifte yngre søster prinsesse Charlotte Amalie, der 1733 lod opføre et nyt større hus; efter sin ejer fik det navnet Charlottenlund. Det var et ganske enkelt lille slot i to stokværk med mansardtag og en stor kvist (se billedet side 15). Midterpartiet var fremhævet ved pilastre omkring en portal, der var facadens eneste udsmykning. Over ind-

Charlottenlund

gangen findes endnu på 1. sal slottets festsal med Christian VI's monogram i stukloftet og hans og dronningens portrætter over kaminerne.

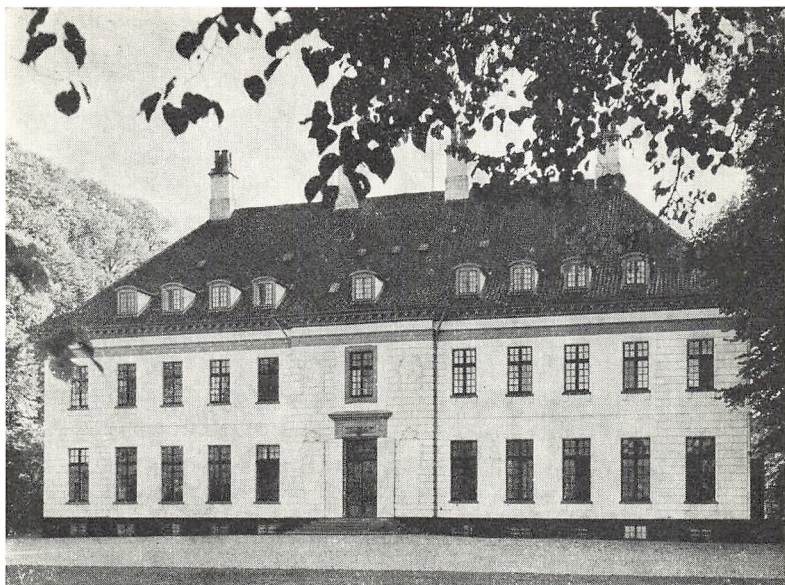
Prinsesse Charlotte Amalie boede på Charlottenlund hver sommer til sin død 1782, hvorefter slottet blev statsejendom. Ved kronprins Frederik (senere kong Frederik VIII's) bryllup med prinsesse Louise af Sverige overlodes det til dem som sommerbolig. De boede her

hvert år om sommeren også efter Frederik VIII's tronbestigelse. 1880–81 tilbyggede arkitekt F. Meldahl to sidefløje og en hæsliig kuppel. Efter enkedronning Louises død 1926 er slottet 1936 taget i brug af kontorer for danske og internationale havundersøgelser.

Bernstorff

I 1752 skænkede Frederik V en fasangård, der hørte under Jægersborg slot, til udenrigsminister greve J. H. E. Bernstorff. Det var et beskedent landsted, og i 1759 lod greven derfor den franske arkitekt N. H. Jardin påbegynde opførelsen af et lystslot, der fik navnet Bernstorff.

Slottet er bygget med franske lyststeder fra rokokotiden som forbillede, men den ydre og indre dekoration er stærkt forenklet, præget af de nye klassicistiske strømninger, der med Jardin forbavsende tidligt holdt deres indtog i Danmark. Kun lette guirlander, medaljoner og lignende antikiserende dekorationer smykker facadernes og de indvendige vægges enkle flader. Slottet er rektangulært med et halvcirkelformet fremspring mod haven kronet af en halvkuppel; hertil svarer i det indre slottets hovedrum, den meget smukke ovale have-sal.

Bernstorff

Til 1810 var slottet i slægten Bernstorffs eje. Efter mange omskiftelser købtes det 1842 af Christian VIII; men først da prins Christian af Glücksborg (senere kong Christian IX) 1854 fik det som sommerbolig, kom Bernstorff atter ret til ære og værdighed. Gennem 52 år var det Christian IX's yndlingsopholdssted om sommeren. Efter hans død beboedes det af hans yngste søn prins Valdemar til 1939. For tiden rummer det civilforsvarets befalingsmandsskole og er i al fald indvendig i beklagelig stand.

Parken er offentlig tilgængelig.

Sorgenfri

I slutningen af det 17. århundrede begyndte rigets stormænd og velhavere at opføre landsteder i Københavns omegn. En højtstående embedsmand Michael Wibe byggede sig således sidst i 1680'erne et landsted i nærheden af Mølleåen nordvest for Lyngby. Efter hans død blev det erhvervet af kongens halvbroder Ulrik Fr. Gyldenløve, der kaldte gården Sorgenfri, men allerede 1702 afstod han den til sin svigersøn greve Carl Ahlefeldt. I 1705 lod denne arkitekten François Dieussart opføre en ny hovedbygning på bakken mellem Kongevejen og Mølleåen. Fra landevejen førte en allé, der endnu er bevaret, op ad bakkeskråningen til terrassen foran det lille slot. Dette var opført i to etager af bindingsværk, der var skalmuret og prydet med pilastre; på gårdsiden var der to korte fremspringende sidefløje. I den nederste etage lå en stor sal, der gik helt igennem huset med indgang både fra haven og gården. Haven var anlagt i fransk stil ned ad skråningen mod åen.

1722 gik greve Ahlefeldt fallit, og Sorgenfri kom til tvangsauktion; efter at være gået gennem forskellige hænder kom slottet i kongens eje, og 1743 indrettedes det til sommerbolig for den nygifte kronprins, den senere kong Frederik V. I den anledning foretoges en grundig istandsættelse under ledelse af hofbygmester Laurids de Thurah, der tillige opførte de to endnu eksisterende fløjbygninger med hestestalde og bolig for hofpersonale på hver sin side af indkørselen, så her danedes en slags forgård for slottet.

Efter Frederik V's tronbestigelse overlod han Sorgen-

Sorgenfri set fra haven

fri til sin moster fyrstinde Sophie Caroline af Østfrisland. Fra 1769 til 1789 var slottet på private hænder, men blev så købt af Christian VII's halvbroder arveprins Frederik. Allerede fyrstinden havde ladet det ombygge, og arveprinsen lod arkitekten Peter Meyn foretage nye ændringer. Slottet stod derefter som nu i grundmur og kun i én etage med højt mansardtag og med en kvist over midten af begge facader, men med samme rumfor-

Havesalen på Sorgenfri med maleri af dronning Juliane Marie

deling som før. Syd for hovedbygningen opførtes den såkaldte »damefløj« af bindingsværk. I haven anbragtes en række skulpturer, bl. a. en buste af Frederik V (af Saly) og senere en mindestøtte for arveprinsessen efter N. Abildgårds tegning; begge står der endnu.

Efter arveprinsens død 1805 benyttedes Sorgenfri om sommeren af hans søn, den senere kong Christian VIII, og siden af dennes enkedronning Caroline Amalie, til hun døde 1881. Fra 1898 blev det derefter sommerbolig for det nygifte prinsepar, den senere kong Christian X og dronning Alexandrine. Her fødtes deres sønner, Dan-

marks nuværende konge og arveprins Knud. Hvert år vendte kongeparret tilbage til Sorgenfri. Under den tyske besættelse af Danmark boede kongen her, da tyskerne den 29. august 1943 om morgenen bl. a. overfaldt livgardens vagt på Sorgenfri, og slottet led nogen skade under den da stedfundne kamp. Efter sit bryllup i 1933 beboede arveprins Knud og hans gemalinde, arveprinsesse Caroline Mathilde, Thurahs gamle kavallerfløj, og efter Christian X's død flyttede de ind på selve hovedslottet.

Størstedelen af parken er offentlig tilgængelig.

Frederiksdal

Frederiksdal har sit navn efter et landsted, Frederik III ca. 1668 indrettede sig her med en lang bindingsværks hovedbygning lige syd for Mølleåen ikke langt fra Furesøen. Allerede tidligere havde der i nærheden ligget en middelalderlig borg, Hjortholm, hvis voldsted endnu ses ved Furesøen, men i det 17. århundrede var det den landlige idyl på stedet, der drog kongen til sig.

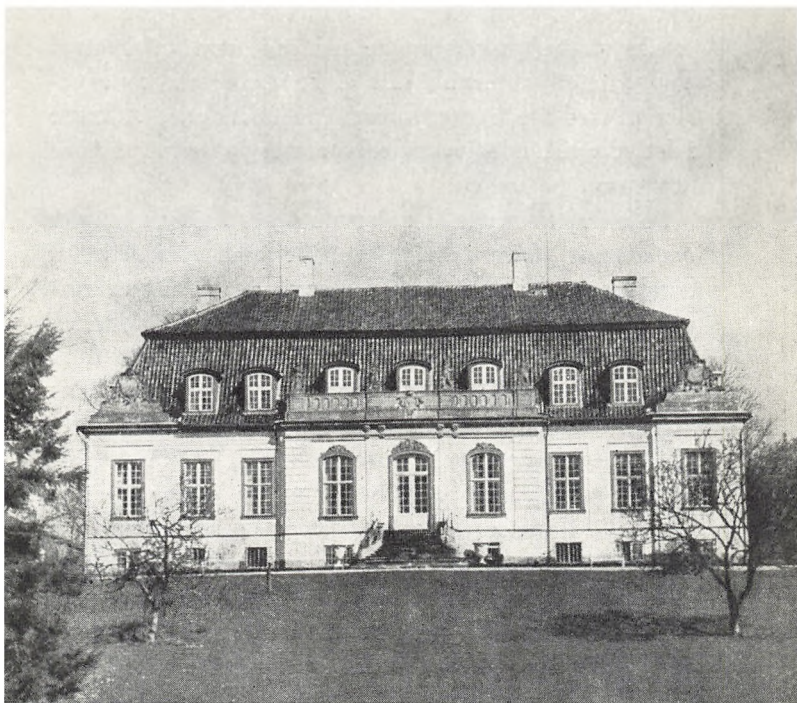
Efter Frederik III's død 1670 gik Frederiksdal over til efterfølgerens dronning Charlotte Amalie, der anlagde forskellige industrivirksomheder ved Mølleåen og bl. a. gjorde den nærliggende Frederiksdal vandmølle til en papirmølle. Fra 1716 til 1735 tilhørte ejendommen hendes datter prinsesse Sophie Hedvig, og i 1739 overdrog

Frederiksdals hovedindgang fra gården

dennes brodersøn og arving Christian VI Frederiksdal til sin udenrigsminister Johan Sigismund Schulin til fri benyttelse; 1747 fik han skøde på stedet, der siden har tilhørt slægten.

Kort efter 1740 tog J. S. Schulin fat på opførelsen af den nuværende hovedbygning. Den blev lagt øverst på bakkeskrænten nord for åen med en terrassehave ned ad skråningen og med en smuk udsigt mod syd over ådalen og mod vest mod Furesøen. Bygningen blev placeret

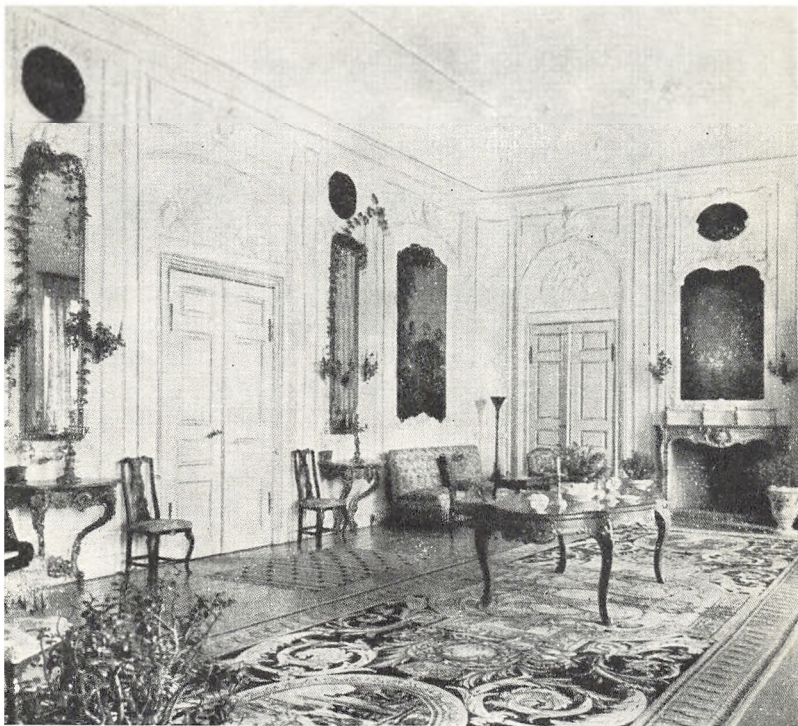
Frederiksdal set fra haven

med hovedfacaden mod syd mod haven og tilkørsel og indgang fra nord. Den byggedes énlænget og kun i et stokværk over kælderen. På nordsiden springer de to yderste fag til hver side frem som to pavilloner; midt for facadens tilbagetrukne midterparti fører en trappe op til hovedindgangen, hvorover det grevelige Schulin'ske våben med rige ornamenten hugget i sandsten er anbragt på gesimsen. Havefacaden er komponeret med fremhævelse af de midterste tre fag og det yderste fag

til hver side. Midterfagene (med havedør flankeret af to buede vinduer med skulpterede sandstensindfatninger som dørene) sammenbindes af en balustrade over gesimsen med fire figurer forestillende årstiderne. Allerede i det ydre tilkendegives således, at her ligger bygningens hovedrum, havesalen.

Forbilledet for det lille slot må søges i tidens franske *maisons de plaisance*, slotslignende landsteder af intim karakter og derfor af beskeden størrelse; den franskorienterede Schulin var velbekendt med denne moderne, komfortable boligtype og foretrak øjensynlig den frem for de større landslotte af ældre model, som flere af hans kolleger byggede. Hans arkitekt var N. Eigtved, der 1745 havde bygningens ydre færdigt. 1752–53 foretoges der yderligere byggearbejder under ledelse af arkitekten G. Rosenberg, der andetsteds ved denne tid har arbejdet i tilknytning til Eigtved. Om slottet først ved den lejlighed, som det er sagt, har fået sit mansardtag, får indtil videre stå hen; derimod er vel først nu det grevelige våben blevet opsat over nordfacaden, idet Schulin 1750 var blevet lensgreve.

Slottets indre er velbevaret fra opførelsestiden. Straks inden for hoveddøren ligger en mindre vestibule; bag denne findes midt for havesiden den tre fag store havesal; til begge sider for disse midterrum fordeler sig helt symmetrisk en række mindre værelser. Havesalens vægge og loft er smykket med fine stukkaturer i lavt relief, helt holdt i hvidt; væggenes faste opdeling i felter og rummets hele lyse og lette karakter fremhæves yderligere af de indfældede mørke malerier (blomster, frugter, flodguder og nymfer); på langvæggene hænger desuden fire konsolspejle i forgyldte rokokorammer, og for hver

Havesalen på Frederiksdal

ende findes en kamin hugget i gråblåt marmor. Salens dekoration er karakteriseret som den reneste parisiske rokoko, der ses i Danmark.

Også slottets øvrige værelser rummer interiørkunst af høj rang. Over en af stueetagens kaminer er indfattet et udmærket knæstykke af slottets bygherre, malet af Pilo. Rummene i mansardetagen har en enklere særlig intim karakter – henrivende er det oprindelige biblio-

teksværelse over havesalen med malede ruinperspektiver som vægdekoration.

Frederiksdal er endnu hovedsæde i et gods (især med store skovarealer), som det har været i de 200 år, slottet har været i slægten Schulins eje. Den tilhørende avlsgård er beliggende et lille stykke fra slottet. Skovene omkring Frederiksdal er nu som allerede på Holbergs tid et yndet udflugtssted for hovedstadens befolkning. Men slottet ligger ikke på alfar vej – den store mængde ser kun et glimt af det yndefulde hvide slot højt på bakkekammen, en åbenbaring af det 18. århundredes raffinerede kultur, dobbelt virkningsfuld her i den store natur.

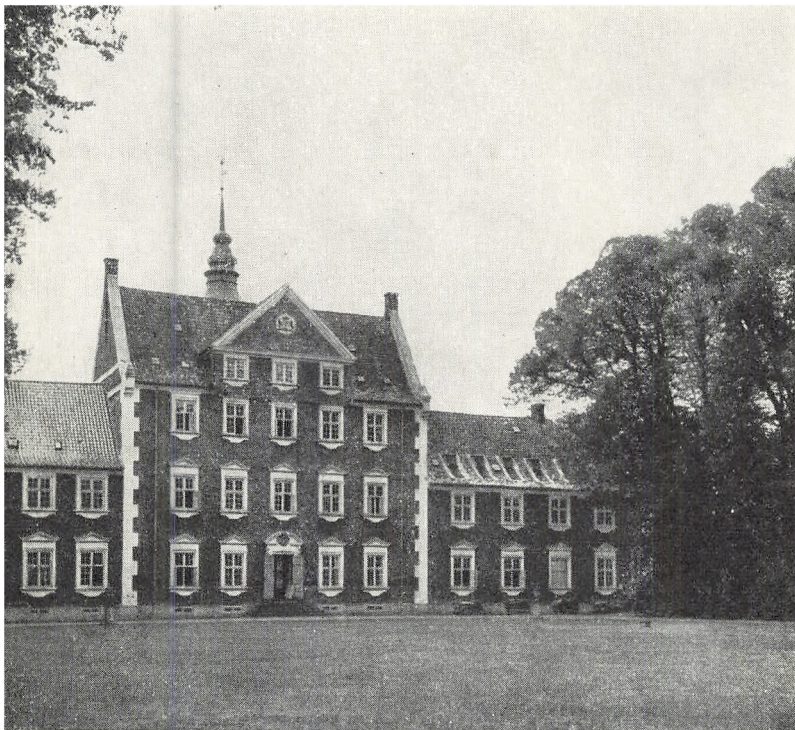
Jægerspris

Horns herred, landet mellem Roskilde fjord og Isefjorden, hører ikke til det egentlige Nordsjælland. Ved Sundby færge, ladepladsen der blev til købstaden Frederikssund, satte man tidligere over til halvøens nordlige del, der således dog lå inden for nærmeste rækkevidde for hoffet i København. Det gamle kongelige slot Jægerspris fik derved en historie, der naturligt placerer det på række med slottene i det egentlige Nordsjælland. Fra 1868 er det yderligere blevet nøje knyttet til nordsjællandsk område ved åbningen af broen ved Frederikssund.

Jægerspris set fra indkørselen til den store slotsgård

I middelalderen lå her i kanten af de store skove i det nordlige Horns herred en kongsgård, der hed Abrahamstrup; den omtales første gang i forbindelse med en ulykke, hvorved Erik Menveds eneste barn i 1318 omkom på rejsen dertil. I de følgende århundreder besøgte gården af og til af kongerne; gentagne gange var den givet til dronningerne som livgods; Christian III

Jægerspris set fra nord. I midten det gamle Abrahamstrup

oprettede her et stutteri, og Frederik II, den ivrige jæger, jagede i gårdens skove.

Af det middelalderlige Abrahamstrup findes der endnu rester i Jægerspris' ældste bygning, det høje hus midt i nordfløjen. I Christian IV's tid er trappetårnet på det gamle hus' sydside tilbygget; foran denne hovedbygning opførte kongen en lang lav portfløj, begyndelsen til slottets nuværende sydfløj.

Jægerspris' lille slotsgård. Til venstre den gamle nordfløj med trappetårnet

1673 overlod Christian V Abrahamstrup til sin yndling overjægermester Vincens Hahn på meget billige vilkår (6000 rigsdaler), idet han dog forbeholdt sig visse rettigheder i jagttiden; 1677 frafaldt kongen disse rettigheder, men to år senere ønskede han at købe gården, som nu var omdøbt til Jægerspris, tilbage; Hahn forlangte en langt højere pris, og efter hans død 1680 måtte kongen betale hans arvinger 60.000 rigsdaler. Det var

utvivlsomt en klækkelig fortjeneste, men gården var nu dog også blevet langt mere værd end før; i de få år havde Hahn lagt driften fuldstændig om til kornavl og mejeribrug i stedet for det gammeldags studeopdræt; han havde tilkøbt gods og ryddet skov, så hovedgårdsmarken (og dermed bøndernes hoveri) var blevet meget stærkt udvidet.

Efter at have generhvervet gården overlod Christian V den til sin ældste søn, kronprinsen, den senere kong Frederik IV, som efter sin tronbestigelse atter skænkede den til sin yngre broder prins Carl. Han forhøjede 1721–22 portfløjen med en etage og omdannede indkørselsporten til et forgemak, medens indkørselen til slotsgården mellem de to fløje henlagdes til vestsiden. Også de to små tårne foran sydfløjen er fra denne tid. Den ældste bygning ombyggedes, bl. a. opførtes nu frontspicerne på nord- og sydsiden. På trappetårnet indsatte han en tavle med en latinsk indskrift.

Ved prins Carls død 1729 faldt Jægerspris tilbage til kronen. Christian VI byggede en østfløj i to etager som forbindelse mellem de to ældre fløje; her skulle kongefamilien nu bo under besøg på Jægerspris. 1744 blev slottet på ny sommerbolig for Danmarks kronprins, den senere kong Frederik V, efter at han den foregående vinter havde ægtet den engelske prinsesse Louise. Endnu før han to år efter blev konge, forlængede han nordfløjen mod vest ved en tilbygning i to etager. Trappetårnet og de to små tårne foran sydfløjen fik nye spir.

Mens kronprinsparret opholdt sig her den første sommer i 1744, stødte nogle arbejdere, der var ved at anlægge spadserestier i parken, på en oldtidsbegravelse. Kronprinsen blev meget interesseret og lod højen ud-

Jægerspris set fra øst

grave, og man fandt her en stor jættestue med stensat gang; endnu står på »Jættestuen« i slotshegnet den stentavle, som kronprinsen lod sætte derpå til minde om fundet med en latinsk inskription af hofpræsten Erik Pontoppidan.

Efter Frederik V's tronbestigelse var Jægerspris i kortere tid overladt først dronning Louise og senere hans anden dronning Juliane Marie. 1773 forærede Christian

VII slottet til sin halvbroder arveprins Frederik, der lod det restaurere og udstyre med nye møbler. Arveprinsen har dog især sat sit præg på Jægerspris' omgivelser. Fra gammel tid lå der nord for slottet en have anlagt i baroktidens strengt symmetriske stil med en akse vinkelret på den ældste bygnings midte, fortsættende i den endnu bevarede lindeallé mod nord. Nu udvidede arveprinsen parkanlægget i tidens romantiske havestil, hvis ideal var en »naturlig« park, hvor vandreren stadig mødte nye indtryk, der fik ham til at dvæle og manede til eftertanke (som f. eks. i det i indledningen omtalte parkanlæg ved Dronninggård). På Jægerspris realiseredes dette ved at der rundt om i parken anbragtes i alt 54 mindsten for fortidens fortjente danske mænd; de udførtes i norsk marmor af Johs. Wiedewelt; i nogle står kun et navn, i andre er tillige udhugget et eller andet sindbillede. Ideen stammer formentlig fra Ove Høegh-Guldberg, der havde været arveprinsens lærer. Den samme interesse for den nationale historie gav sig udslag i, at arveprinsen ligesom faderen lod udgrave flere oldtidshøje; den største af dem, en jættestue der ligger ved vejen nordvest for parken, omdannedes til et mindesmærke for hans moder («Til den bedste Moders Minde») og kaldtes Julianehøj; oven på højen rejstes stene med navnene på syv hedenske konger fra Skjold til Gorm den Gamle, samt en norsk runesten.

I 1797 afstod arveprinsen Jægerspris til kongen; slottet var for dyrt for ham at bebo og godsets indtægter for små. I en årrække stod slottet nu oftest ubeboet. I 1834 var prins Frederik, den senere kong Frederik VII forvist dertil efter ophævelsen af hans mislykkede ægteskab med Frederik VI's datter; han benyttede lejligheden

Jættestuen i Jægerspris' slotshegn

til at dyrke en af sine passioner, udgravning af kæmpehøje. Da staten nogle år senere ønskede at afhænde Jægerspris, købte Frederik VII i 1854 slottet med tilhørende gods og skove som privatejendom. Efter en restaurering af bygningerne fik rummene nyt udstyr i tidens smag. I nogle år opholdt Frederik VII sig ofte her sammen med sin hustru, grevinde Danner; ved kongens død 1863 arvede hun Jægerspris.

Grevinden havde ingen børn med kongen og testamenterede derfor sin ejendom til en stiftelse for »hjælpeløse og forladte pigebørn«. Hun døde i 1874 og blev begravet i haven ved Jægerspris. Slottet indrettedes i overensstemmelse med hendes ønske; i den ydre slotsgård nedbrødes en del ældre længer (den østre og en rest af den vestre står dog endnu), og nye bygninger opførtes til bolig for børnene. I slottets nordfløj havde børnehjemmet indtil 1946 sin egen skole. Her findes nu et børneforsorgsseminarium. Sydfløjen, hvor kongen og grevinden havde boet, indrettedes som museum; en del deraf er offentlig tilgængelig. Foruden minder fra Frederik VII's tid rummer slottet værdifulde malerier og møbler fra tidligere perioder.

Parken er offentlig tilgængelig. Frederik VII's mindestuer kan i månederne maj–september beses hver dag (i april og oktober søn- og helligdage) kl. 10–12 og 13–17.

LITTERATURHENVISNINGER

- J. P. Trap: Danmark II–III. 1953–60
Danske Slotte og Herregaarde. 2. udg. I–II. 1963–64
Chr. Elling: Slotte og Herregaarde i Barok og Rokoko. 1928
Clemen Jensen: Kongelige Haver (i Danmarks Havebrug. Ved Sv. Bruun og Axel Lange. 1920. S. 205–96)
Hakon Lund: Danske haver i det 17. og 18. årh. 1963
Vilh. Lorenzen: Landgaarde og Lyststeder i Barok, Rococo og Empire. I–II, 1916–20
E. Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst. 1938
F. Weilbach: Nordsjællandske Landsteder i det 18. Aarh. (i Hist. Medd. om Kbhvn. 2. Rk. II, 1925–26)
Drevons Beskrivelse af Dronninggaard 1786. Udg. af E. Nystrøm. 1930
H. C. Rosted: Fra adelsborg til kongeslot. 1957
– Hirschholm slot 1730–46. 1963
F. Beckett: Frederiksborg. 1914
F. Weilbach: Frederiksborg Slot. 1923. Fredensborg Slot. 1928. Kronborg. 1927
Jan Steenberg: Christian IV's Frederiksborg. 1950
– Fredensborg Interiører (i Nationalmuseets arbejdsmark 1961. S. 59–66)
H. D. Schepeleern, Jørgen Paulsen og Povl Eller: Omkring Frederiksborg slots brand 1859. 1964
Johs. Tholle: Haveanlæggene og gartnerne ved Frederiksborg slot. 1958
Dyveke Helsted: Dronning Juliane Marie og Fredensborg slot. 1958
Charles Christensen: Kronborg. 1950
Otto Norn: Kronborgs bastioner. 1954
Fr. Schjøtt: Marienlyst (i Tegninger af ældre nordisk Arkitektur. III, 1901).
Jagtslottet Eremitagen. (Af O. Bauditz m. fl.). 1936
Chr. Elling: Bernstorff Slot og dets Forbillede (i Architektens Maanedshfte XXX, 1928, S. 1–10)
Vilh. Lorenzen: Frederiksdal (i Ældre nordisk Arkitektur. III, 1922)
Torben Holck Colding: Jægerspris. 1965

Lige til at putte i lommen
– eller tage med i bilen –

Handskerumsbøgerne

Danmarks herligheder

Redigeret af dr. phil. Aage Roussel.

Turisten og søndagsbilisten vil gerne på en lettilgængelig måde erhverve viden om det, han ser på sin tur. I **Handskerumsbøgerne – Danmarks herligheder** gives i tekst og billeder en nem førstehåndsorientering om steder og bygninger, oldtidsmindesmærker og kirker, slotte og palæer, herregårde og borgerhuse overalt i det dejlige Danmark.

En række eksperter har skrevet de enkelte bind, der hver for sig på overskuelig måde giver klare oplysninger om særlige områder eller emner. Den righoldige illustration er afrundet med gode oversigtskort.

Serien omfatter foreløbig:

1. Ellen Andersen: Sydfyns herregårde
2. Bredo L. Grandjean: Københavnske palæer
3. Otto Norn: Bornholms byer og fæstringen Christiansø
4. Hans H. Engqvist: Sønderjyske byer
5. Th. Ramskou: Himmerlands oldtidsminder
6. Gudmund Boesen: Nordsjællands slotte

Flere bind er under planlægning

Handskerumsbøgerne – Danmarks herligheder

giver god orientering før turen – er nyttige at have med på stedet – og genopfrisker indtrykkene, når man er kommet hjem.

